

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету**

Кафедра фінансів, обліку і оподаткування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**Вдосконалення депозитної політики банків в умовах фінансової
кризи**

(на матеріалах Чернівецького відділення Приватбанку)

Студента/тки 2 курсу, денної
форми навчання, спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Спеціалізації «Державні фінанси»

_____
(підпис студента)

Пилипець
Микола Миколайович

Науковий керівник:
к.е.н., доцент

_____
(підпис керівника)

Грицюк
Ілля Васильович

Завідувач кафедри фінансів,
обліку і оподаткування, д.е.н.,
професор

_____
(підпис)

Чорновол
Алла Олегівна

Чернівці 2023

ЗМІСТ

	ВСТУП
РОЗДІЛ 1.	РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ
	1.1. Сутність депозитної політики банків України
	1.2. Особливості формування депозитної політики банку та механізм її реалізації
	1.3. Особливості розробки депозитної політики банку та визначення інструментів її реалізації
	Висновки до розділу 1.
РОЗДІЛ 2.	РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ ДЕПОЗИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ
	2.1. Загальна характеристика депозитної політики банків України
	2.2. Аналіз та оцінка ефективності депозитної політики банків
	2.3. Аналіз динаміки і структури депозитного портфеля банку
	Висновки до розділу 2.
РОЗДІЛ 3.	ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ
	3.1. Проблеми депозитної політики банків України
	3.2. Інструментарій вдосконалення депозитної політики комерційного банку: фінансові і маркетингові інструменти
	3.3. Рекомендації щодо підвищення ефективності депозитної політики банків України в умовах воєнного стану
	Висновки до розділу 3.
	ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
	ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сталий розвиток вітчизняної економіки як на макро-, так і на мікрорівні залежить від прогресу в банківській системі і, перш за все, від її здатності генерувати необхідні обсяги кредитних ресурсів. Формуючи свою політику сьогодні, вітчизняні банки мають спиратися на знання і досвід, що існує у світі. Події в Україні за останні 10-15 років, революційні зміни у кредитно-фінансовій сфері зумовили високий ступінь динамізму фінансових ринків і, зокрема, ринку банківських продуктів. Поява значної кількості банків і їх установ привела до зміни статусу цих фінансових інститутів, перетворення їх з органів управління на специфічні комерційні установи, орієнтовані на отримання максимального доходу.

У даний час характер банківських ресурсів зазнає істотних змін. З переходом до ринкової моделі економіки, ліквідацією монополії держави на банківську справу, побудовою дворівневої банківської системи характер банківських ресурсів зазнає істотних змін. Це пояснюється тим, що, по-перше, значно змінився загальнодержавний фонд банківських пасивів. По-друге, утворення підприємств і організацій з різними формами власності приводить до виникнення нових власників тимчасово вільних коштів. Це сприяє створенню ринку кредитних ресурсів, що органічно входить до системи грошових відносин.

Аналіз подій на фінансовому ринку України, проведений за роки її незалежності, дозволяє зробити висновок про те, що вітчизняна банківська система в цілому набула певної міцності і може протистояти проявам нестабільності економічного простору. Одночасно гостро виявилися і недоліки: слабка дія саморегулюючих механізмів фінансового ринку і низький рівень розвитку ринкових відносин у банківській системі. Сьогоднішні потреби і майбутні запити країни потребують здійснювати перехід до економічного розвитку на інноваційних началах. Проте механізм трансформації тимчасово вільних коштів у кредитні ресурси банківської системи України не відповідає сучасним потребам економіки інноваційного типу. Лауреат Нобелівської премії

Дж. Б'юкенен відзначав, що для всіх держав існує проблема дефіциту ресурсів і перш за все фінансових. Таким чином, проблема формування ресурсного потенціалу і розробка депозитної політики банку, що включає не тільки створення нової клієнтури, але і поступову зміну структури джерел залучення коштів має першорядне значення і є складовою частиною гнучкого управління активами і пасивами банку.

Формування ресурсної бази у процесі здійснення банками пасивних операцій історично відіграло первинну і визначальну роль відносно до його активних операцій. Основна частина банківських ресурсів утворюється у процесі здійснення депозитних операцій банку, від ефективної і правильної організації яких залежить стійкість функціонування кредитної організації. Ефективне управління пасивами вимагає здійснення науково обгрунтованої депозитної політики. Специфіка даної сфери діяльності полягає у тому, що стосовно пасивних операцій вибір банку звичайно обмежений певною групою клієнтури, до якої він прив'язаний набагато більше, ніж до позичальників.

Питанням формування депозитної політики в Україні до останнього часу не приділялося належної уваги. Це пов'язано з тим, що попит на банківські послуги значно перевищував пропозицію, висока інфляція, наявність дешевих ресурсів – усі ці умови забезпечували високу норму прибутку банківських операцій, змінюючи саму природу їх ризику. А наявність ринку міжбанківського кредитування, що добре виконує функцію рефінансування "довгих" операцій, дозволяла банкам підтримувати прийнятну структуру залучених коштів.

Серед наукових досліджень депозитної політики комерційних банків слід зазначити роботи А. Белоглазової, В. Вікулова, А. Вожжова, Н. Волкової, В. Гейця, О. Дзюблюка, З. Канценеленбаума, С. Козьменка, П. Конюховського, В. Корнеєва, А. Кононенко, В. Купчинського, І. Ларіонової, Г. Панової, Ю. Половньюва, В. Дугласа, П. Друкера, М. Портера, Дж. Ф. Сінклі, Дж. Ван Хорна, Л. Сухової, Е. Уткіна, В. Федотова, Гордона Тіссена, В.К. Бансала, Дж. Ф. Маршала.

Проте існуючий механізм формування депозитної політики банку навіть з

урахуванням високого професіоналізму банківських менеджерів і застосування сучасних рекомендацій щодо ведення фінансових справ, в яких приймається до уваги вірогідність негативних результатів, в Україні все ще має значний ступінь ризику. У багатьох наукових дослідженнях вітчизняних фахівців не розглядаються у комплексі питання розробки такої депозитної політики банку, що б ув'язувала економічні, соціальні, політичні цілі як складові частини управління банківською системою, орієнтовані на досягнення високого рівня розвитку економіки, а роботи західних учених не підходять для специфічного інституційного середовища трансформаційної економіки.

Метою дослідження є дослідження теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо формування механізму депозитної політики банку, налаштування інструментів її реалізації, що забезпечують сталий розвиток банківської установи.

Для її досягнення в роботі поставлено такі завдання:

дослідити теоретичні основи понять "депозит" і "депозитна політика", визначено їх складові частини, розкрито суть, функції і принципи формування;

визначити роль депозитної політики у забезпеченні фінансової стійкості банку, сформульовано її цілі, визначено принципи, встановлено опорні точки;

на основі аналізу показників надійності і прибутковості банківських установ обґрунтувати критерії ефективності депозитної політики;

проаналізувати процес формування депозитних ресурсів банків в умовах трансформації економіки;

на основі праць вчених узагальнити рекомендації щодо вдосконалення депозитної політики з метою підвищення ефективності банківської діяльності.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі депозитної діяльності банків.

Предмет дослідження є економіка та фінансовий механізм депозитних операцій комерційних банків.

Методи дослідження. Теоретичну і методичну основу проведеного дослідження становлять праці провідних сучасних вітчизняних і зарубіжних

учених, що стосуються питань ресурсного потенціалу банківських установ, інструментів розробки і реалізації депозитної політики. У роботі використано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції; кількісний аналіз фінансово-економічних показників; економіко-математичне моделювання – для визначення впливу депозитного залучення ресурсів на основні фінансово-економічні показники функціонування окремого банку і всієї банківської системи (надійність, платоспроможність, прибутковість), обґрунтування оптимальної структури пасивного портфеля банку.

Інформаційною базою дослідження є чинні законодавчі та нормативні акти, що регулюють депозитну діяльність банків, офіційні матеріали Світового банку, Державної служби статистики України, Національного банку України, Асоціації українських банків, Незалежної асоціації банків України, публічна фінансова звітність банків, праці вітчизняних і зарубіжних науковців.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що використання розроблених пропозицій і рекомендацій у сфері формування і реалізації депозитної політики банку сприяє підвищенню ефективності функціонування банківської системи України та її узгодженості із завданнями забезпечення економічного зростання.

Обсяг та структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ

1.1. Сутність депозитної політики банків України

У історичному аспекті не викликає сумнівів теза про глибокий вплив рівня розвитку банківських інститутів і фінансових ринків на рівень і темпи розвитку економіки в цілому. Багато економістів, зокрема колишній голова ради керівників ЦБ Канади Гордон Тіссен [52, с.33], намагаються на прикладі країн, у яких високий рівень розвитку банківського сектору, обґрунтувати тезу тільки про позитивний вплив банківського сектору на темпи зростання економіки. На його захист наводяться аргументи, які відзначають той факт, що сильна система фінансового посередництва сприяє згладжуванню негативних наслідків від можливих потрясінь ринку і, крім того, banks enhance aggregate investment and also improve its quality [41, с.28].

У ситуації, коли ринок кредиту є неповністю розвиненим, банки не беруть на себе повний обсяг ризику для кожного інвестиційного проекту, і частину цього ризику підприємець несе самостійно. В умовах фінансової системи, яка є менш надійною, банки обмежено можуть зменшувати інформаційну асиметрію та виконувати функцію диверсифікації. Обмежена диверсифікація проектів призводить до обмеження обсягу інвестицій, що суперечить раніше висловленій тезі. Засновуючись на основних аспектах банківської діяльності, зарубіжні економісти розробляють моделі впливу банківського сектору на економічний розвиток.

Більшість із моделей розглядають тільки «ідеальний» ринок, що сприяє спрощенню розрахунків, але подібний підхід для перехідних економік неприйнятний. Для аналізу впливу рівня розвитку банківського сектору на економічне зростання має бути розроблена модель із недосконалим фінансовим ринком [36, с.64].

Рівень конкурентоспроможності банків у той або інший проміжок часу визначається впливом взаємопов'язаних і взаємозалежних внутрішніх і зовнішніх чинників, хоча, на думку деяких науковців, «у масовому банкрутстві банків вирішальна роль належить екзогенним чинникам» [36, с.45]. Джерело суперечки в даному питанні лежить ще глибше, ніж може здатися на перший погляд. Річ у тому, що в науковому середовищі до цих пір немає єдиної думки з приводу того, що є первинним у банківській справі: актив або пасив, з чого банку доводиться починати: чи повинен він спочатку отримати депозит, щоб потім відкрити кредит, або ж він повинен спочатку відкрити кредит, щоб потім отримати депозит. На думку Вікселя, Канценеленбаума З.С. [47,с.70] «зростання активів і пасивів відбувається одночасно, причому і той, і інший залежать не від банку, а від умов, які лежать поза ним і кореняться у співвідношеннях між кредиторами і позичальниками, в умовах грошового обігу і в умовах руху позикових капіталів». Іншими словами, розміри операцій банку визначаються не ним самим, а загальними умовами грошового ринку, на якому банк є лише посередником. Аналіз розвитку банківської системи України суперечить даному твердженню і дозволяє виявити таку тенденцію: за однакових макроекономічних умов результативність роботи банків істотно змінюється. Подібні дослідження приводять до висновку про те, що абсолютизувати вплив зовнішнього оточення банку на успішність його діяльності було б безпідставно.

Отже, з точки зору підтримки та підвищення конкурентоспроможності, що розглядається як підняття якісного рівня всіх банків країни взагалі, саме фактори внутрішнього впливу мають важливішу та визначальну роль, оскільки вони виступають об'єктом активного управління фінансовою установою самою по собі.

Довіра до банків хоч і тісно пов'язана з довірою до національної валюти, але все-таки є самостійним чинником. Слід зазначити, що рівень довіри до банків в Україні все ще достатньо низький порівняно з розвиненими банківськими системами. Щоб досягти їх рівня, українським банкам необхідно приблизно 10 років при збереженні темпів зростання вкладів населення на рівні останніх трьох років [42, с.51]. Для цього всім органам економічного і монетарного управління

слід ураховувати чинник довіри до банків при ухваленні будь-якого рішення, пов'язаного з діяльністю банківської системи. Звернемося тепер до дослідження наслідків зростання довіри до банківської системи. Часто ефект від такого зростання зводять тільки до збільшення доходу банків, що викликає сумнів. Зростання прибутковості - це тільки один результат, коли все інше одержує економіка в цілому і перш за все реальний сектор.

Депозитна політика комерційного банку як надбудовна категорія ґрунтується на дослідженні досягнутого рівня розвитку депозитних відносин банку з клієнтами (у тому числі й з населенням) і націлена на їх вдосконалення та розвиток. Комерційному банку важливо розробляти депозитну політику насамперед тому, що це дає можливість регулювати, управляти, раціонально організувати взаємини між банком і його клієнтами щодо зворотного руху коштів. У процесі розробки депозитної політики комерційного банку необхідно враховувати рівень розвитку суспільства, банківської системи держави і конкретного банку.

Формування депозитної бази є найважливішою задачею банківського менеджменту, оскільки призначенням банків є акумуляція тимчасово вільних коштів населення для їхнього наступного інвестування в реальний сектор економіки. «У той же час важливо підкреслити, що і самі банки не в змозі розвиватися успішно і стабільно не маючи надійної ресурсної бази. Вони не можуть розвивати, зокрема депозитні операції в умовах обмеженості коштів. Тому проблема розробки і виконання оптимальної депозитної політики банків постала сьогодні в один ряд з найбільш актуальними проблемами, що очікують свого рішення найближчим часом. Вона повинна спиратися на інтереси вкладників, щоб максимально зацікавити їх у збереженні коштів на банківських рахунках» [27, с. 123]. Ефективна розробка і проведення депозитної політики потребує використання відповідних форм і методів, реалізації функцій управління. «Інструменти депозитної політики банку, а саме: планування, аналіз і контроль за формуванням його депозитних ресурсів, сприяють оперативному виявленню факторних відхилень, недоліків та їх швидкому усуненню,

запобіганню виникнення порушень у майбутньому та прийняттю раціональних управлінських рішень щодо подальшої успішної діяльності банку на депозитному ринку та ефективного залучення коштів нових вкладників. З метою вигідного залучення коштів клієнта банком повинна здійснюватися ефективна депозитна політика, що являє собою одну з найважливіших складових управління діяльністю банку та потребує постійного удосконалення і розробки нових привабливих для клієнтів депозитних продуктів».

Депозитна політика спрямована на максимальне задоволення інтересів як банків, так і клієнтів, і базується на взаємній довірі між вкладниками та банком. Це довір'я гарантується стійким фінансовим станом банку, його надійністю та доброю репутацією. Банк повинен виступати як солідна, надійна та процвітаюча установа, яка надає різноманітну інформацію та консультації. Він також повинен бути добре організованим, новаторським, орієнтованим на потреби клієнта, доступним, досвідченим і високопрофесійним.

Сучасна наукова література пропонує різні класифікації банківських депозитів, які відрізняються за обсягом наданої інформації та ступенем деталізації. Згідно з поглядами вчених І. В. Діденко, В. М. Лачкової та Л. І. Катан щодо класифікації банківських вкладів, можна виділити узагальнену класифікацію вкладів (див. табл. 1.1).

З великої кількості класифікаційних ознак депозитів, вказаних у табл. 1.1, автор вважає за доцільне виділити ті, які суттєво впливають на організацію залучення та повернення грошових коштів вкладників банками. Їх можна об'єднати у три групи: за категоріями вкладників, за видами валютних цінностей та за умовами і порядком розміщення грошових коштів у банках. До третьої групи включаються кілька ознак, зокрема за строком користування, формою юридичного оформлення депозиту, режимом функціонування та нарахування відсотків.

Залежно від категорії вкладників, як вже вказано в табл. 1.1, виділяються депозити фізичних та юридичних осіб, депозити банків та небанківських фінансових установ. Ці депозити можна додатково класифікувати за різними

ознаками, такими як форма власності вкладника, суми його доходів, резидентність, вид економічної діяльності і т. д.

Таблиця 1.1

Класифікація банківських депозитів

Класифікаційна ознака	Вид депозиту
За економічним змістом	Активні (розміщені) депозити Пасивні (залучені) депозити
За строком користування	Депозити до запитання (на вимогу) Строкові депозити
За видами валютних цінностей, внесених на депозит	Депозити в національній валюті Депозити в іноземній валюті Депозити в банківських металах
За категоріями вкладників	Депозити банків Депозити небанківських фінансових установ Депозити юридичних осіб Депозити фізичних осіб
За формою вилучення депозиту та нарахування відсотків	Безумовні (без попереднього повідомлення або з попереднім повідомленням) Умовні (кошти можуть бути вилучені за настання певних обставин, обумовлених угодою)
За методом нарахування відсотків	Депозити з фіксованою відсотковою ставкою Депозити з плаваючою відсотковою ставкою Депозити, за якими нараховуються «прості» відсотки Депозити, за якими нараховуються «складні» відсотки
За терміном нарахування відсотків	Депозити зі щомісячним нарахуванням відсотків Депозити зі щоквартальним нарахуванням відсотків Депозити зі щорічним нарахуванням відсотків «авансові депозити»

Формування ефективної депозитної діяльності банку здійснюється через уважне врахування інтересів всіх учасників депозитної сфери. На сучасному етапі стикаємося з актуальною проблемою - складності в удовлетворенні інтересів всіх учасників депозитної діяльності, оскільки часом вони можуть бути протилежними. Банк має за основну мету отримання максимального прибутку протягом мінімально можливого періоду, як і вкладники, які також працюють за аналогічною ціллю. З метою забезпечення ефективності депозитної діяльності необхідно знайти оптимальний підхід, що найкращим чином враховує інтереси обох сторін.

Розглядаючи депозитну політику як ключовий елемент банківської стратегії, важливо зауважити, що мета депозитної політики тісно пов'язана з загальними

стратегічними цілями банку та є з ними узгодженою. Можна стверджувати, що депозитна діяльність банків передусім спрямована на створення стабільної ресурсної бази на вигідних для банку умовах і на захист інтересів як вкладників, так і кредиторів. Незважаючи на усі недоліки, що притаманні депозитам, депозитним операціям та депозитній політиці, правильна і ефективна організація депозитної діяльності є невід'ємною частиною нормального функціонування банківської системи взагалі.

1.2. Особливості формування депозитної політики банку та механізм її реалізації

На сьогоднішній день банки відчують термінову потребу у нових методах і механізмах, які забезпечать стабілізацію процесу формування ресурсної бази та приведення в депозит більшої кількості коштів, забезпечуючи при цьому максимальну віддачу від використання ресурсів при досягненні банком поставлених цілей, за інших рівних умов. Для оцінки ефективності впровадження будь-якого фінансового інструменту необхідно, перед усім, розуміти його економічну природу. У сфері формування депозитної політики банків виникає низка проблем, пов'язаних із недосконалістю існуючого механізму реалізації депозитної політики, і ці проблеми потребують вирішення.

Основними джерелами фінансування активних операцій, які мають найбільший вплив на структуру банківських пасивів, є строкові депозити та кошти на поточних рахунках. У порівнянні з строковими депозитами, кошти на поточних рахунках є більш дешевим джерелом ресурсів, але водночас вони утворюють групу зобов'язань, яка характеризується підвищеним рівнем ризику. Згідно з аналізом, значна частина коштів, які залучають банки, має безстроковий або короткостроковий характер, і ця обставина становить основу негативної оцінки ресурсного потенціалу банків. Це стає важливою проблемою у формуванні та реалізації депозитної політики, оскільки проценти за короткостроковими

залученими коштами також включаються у витрати. Проте, при існуючій структурі ресурсної бази необхідно створити відповідні умови для використання короткострокових ресурсів у фінансуванні середньо- та довгострокових інвестиційних проектів без порушення нормативів ліквідності.

Однією важливою проблемою у сфері формування і реалізації депозитної політики банків є проблема збільшення їх обсягів з метою розширення ресурсної бази банків, так як стратегія підтримки стійкості депозитів є важливою складовою депозитної політики банків. Однак при цьому доцільним є врахування важливої умови використання таких коштів – співставлення витрат, пов'язаних із залученням подібних ресурсів з прогнозованими доходами, які банк отримає за рахунок їх розміщення в активи. Процес управління позиченими коштами банку має деякі особливості, на основі яких базується стратегія управління ними. Ці особливості полягають в наступному [5]: 1. Як правило, операції з формування позичених коштів банку носять короткостроковий характер. 2. Висока чутливість позичених джерел до змін процентної ставки. 3. У будь – який проміжок часу банк спроможний визначити потребу у позичених коштах. Ця потреба розраховується як різниця між вихідними і вхідними грошовими потоками банку. Але при цьому слід враховувати як реальні, так і очікувані значення. На основі аналізу специфіки руху різних видів банківських депозитних ресурсів, виходячи зі ступеня стабільності, можна виділити три наступні групи [3]: - найбільш стабільні (довгострокові депозити); - стабільні (строкові депозити, депозитні й ощадні сертифікати, незнижуваний залишок депозитів до запитання); - нестабільні (залишки депозитів до запитання, які піддаються коливанням). Це дає підставу стверджувати, що чим більшою є доля стабільної і дешевої частини банківських депозитних ресурсів, тим при всіх інших рівних умовах буде вищою прибутковість та стійкість установи банку. Будь-які зрушення в структурі депозитів впливають на дохідність і ступінь ризику банківських операцій. В основі цих зрушень лежать зміни депозитної, кредитної та інвестиційної політики банку, які в свою чергу визначаються цілою низкою макро – та мікроекономічних факторів.

Наступним важливим аспектом у формуванні та впровадженні депозитної політики банку є проблема забезпечення ефективного контролю за дотриманням усіма підрозділами банку необхідних технологічних процедур, пов'язаних з організацією депозитної діяльності. Ці процедури визначені відповідними нормативними актами Національного банку України, а також внутрішніми положеннями та інструкціями банку, які є неотдільною частиною його депозитної політики. Рекомендується делегувати відповідальність за цей контроль ревізійному управлінню банку та депозитному комітету.

Окрім вищезазначених аспектів, існують інші проблеми у сфері формування та реалізації депозитної політики банків в Україні [8]. Повний перелік цих проблем включає:

Проблему формування депозитної бази банків за рахунок джерел, які мають депозитну природу та управління ними.

Відсутність єдиних підходів до розроблення меморандумів депозитної політики банків.

Недостатній контроль за процесом формування і реалізації депозитної політики та організації депозитної діяльності банків.

Проблема трансформації короткострокових депозитних ресурсів у довгострокові, що супроводжується значним процентним ризиком та ризиком ліквідності.

Недосконалість процентної політики банків щодо визначення вартості залучення та розміщення депозитних ресурсів, що повинно забезпечити отримання прибутку.

Непередбачуваність (нестабільність) економічної та політичної ситуації в країні, яка є загальним фактором системного ризику для емітента та інвесторів, основних макроекономічних показників та фінансових індикаторів.

Проблема формування депозитних ресурсів в Україні є важливою в умовах розвитку банківської системи та її встановлення, і вирішення цієї проблеми вимагає перегляду поточного механізму депозитної політики для всіх банків без винятку. Це також означає перегляд складових, форм та методів цієї політики та

визначення депозитних відносин між банками і клієнтами, враховуючи вимоги ринкової економіки, соціально-економічні та політичні цілі розвитку суспільства та сучасні банківські стандарти (рис.1.2.).

Рис. 1.2. Складові механізму формування та реалізації депозитної політики банку

Під час проведення депозитної діяльності виникають взаємовідносини між банком і клієнтами, які починаються з моменту відкриття депозитних рахунків і припиняються лише після їх закриття. Ці відносини, які мають в депозитній угоді, є добровільними та цільовими, і не обмежуються конкретними сумами чи кількістю рахунків у банку.

Отже, взаємовідносини між банками та їхніми клієнтами, пов'язані з депозитною діяльністю, слід розглядати як динамічну та складну економічну категорію. Їхні характеристики змінюються під впливом різноманітних

суб'єктивних і об'єктивних факторів, таких як фінансова політика держави, нормативно-законодавча база, економічна та політична ситуація в країні, розвиток фінансово-кредитної інфраструктури, фінансовий стан клієнтів, які користуються депозитними послугами банку, та інші чинники.

1.3. Особливості розробки депозитної політики банку та визначення інструментів її реалізації

Для ефективного розвитку економіки будь-якої країни великого значення набуває максимальне залучення коштів у банківську систему. Це питання набуває особливої актуальності, оскільки стійкий розвиток вітчизняної економіки напряму пов'язаний із ефективністю функціонування банківської системи, зокрема з її здатністю генерувати необхідні обсяги кредитних ресурсів. В сучасний час банки відчують значну потребу в нових методах та механізмах, які б забезпечували стабілізацію процесу формування ресурсної бази і повертання депозитів, гарантуючи максимальну ефективність використання ресурсів для досягнення банком поставлених цілей.

При формулюванні завдань депозитної політики та визначенні її напрямків важливо зазначити, що метою банківської установи є не максимізація, а досягнення певного рівня прибутку, утримання частки ринку і рівня продажів. Банк спрямовує свої зусилля на досягнення конкретних результатів, при цьому акцент робиться на задоволенні, а не на максимізації. Концепція задовольняючої поведінки вважається більш об'ємною, оскільки вона не лише враховує концепцію рівноваги, але й враховує методи її досягнення.

Депозитна політика банку є стратегією залучення тимчасово вільних грошових коштів для виконання статутних вимог, цілей і завдань банку. Ця стратегія визначається меморандумами по кредитній і інвестиційній політиці, спрямованими на підтримку ліквідності банку та забезпечення прибуткової діяльності.

У свою чергу, капітал слід розглядати як номінальний якір, що допомагає подолати падіння реальної вартості активів. З історії та останніх досвідів випливає, що для розвитку необхідно створювати не лише економічні і технічні умови, але й сприяти формуванню основоположного інституційного середовища, яке включає в себе правила і традиції, що визначають, яким чином умови будуть використовуватися. Відзначається також, що стратегічна поведінка чітко піддається впливу цінностей.

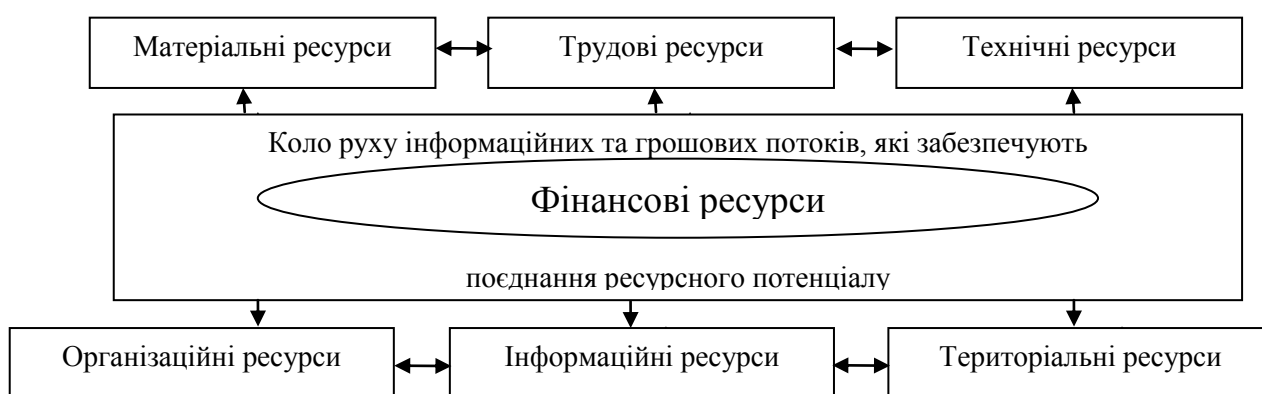
Сформулювати правильні ринкові цілі і показники банку – непросте справа. Це необхідно засвоїти з самого початку. Значення відповідної мети, яка формально виражена та ефективно представлена, неможливо перебільшити. Вироблені на її основі завдання служать як критерії для всього подальшого процесу ухвалення управлінських рішень, що дозволяє попередити і запобігти потраплянню банку у стан стагнування [46, с.216]. Існує дві полярні думки, і ведуться безперервні дискусії щодо переваг і недоліків встановлення цілей „зверху вниз” і «з низу вгору». Вихід можливий у їх комбінації, тобто при здійсненні виробничого процесу вказівки, що стосуються впровадження нововведень у механізм функціонування банку, мають виходити зверху, а в процесі перетворення цих вказівок на систему взаємопов'язаних процесів мають бути задіяні співробітники всіх рівнів.

Наступним етапом у процесі формування депозитної політики є аналіз можливостей, переваг і недоліків банку у порівнянні з конкурентами, а також врахування потенційних загроз його успішній діяльності [45, с.86]. Визначення ключових переваг і недоліків дозволяє перейти до розкриття понять "потенціал" банку та його "ефективність". Слід відзначити, що ці терміни не є взаємозамінними. Під потенціалом розуміється ресурси, запаси і джерела, які є у наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення визначеної мети та втілення планів [15, с.535].

Потенціал банківської установи визначається як її здатність ефективно втілювати обрану стратегію на основі власних можливостей і з урахуванням певного кола клієнтів. З іншого боку, ефективність - це результат використання

даного потенціалу для задоволення попиту споживачів на відповідні послуги і продукти. Важливо зауважити, що банк не може мати значний потенціал, якщо він не ефективно використовується на користь суспільства [24, с.37].

Традиційно до ресурсного потенціалу включаються матеріальні, трудові, фінансові і технічні ресурси [45, с.56]. Однак, у зв'язку із сучасним рівнем розвитку економіки і банківської справи, необхідно враховувати елементи інформаційних, організаційних і територіальних ресурсів у складі ресурсного потенціалу, як показано на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Взаємозв'язок елементів ресурсного потенціалу банку

Депозитна політика банку формується в контексті умов його діяльності на момент розробки даної політики. Важливими впливаючими факторами є наявність чітко визначеної стратегії поведінки на ринку депозитних ресурсів, рівень менеджменту, організаційна структура та ступінь універсальності банку, кваліфікація та досвід персоналу, рівень моніторингу ринку банківських послуг, комунікаційна та рекламна політика, а також витрати, пов'язані з реалізацією депозитної політики [32].

З метою визначення ступеня впливу цих факторів на депозитну політику, пропонується розподілити їх на кілька рангів:

Фінансова стійкість та надійність банку.

Рейтинг банку та його імідж на ринку депозитних послуг.

Рівень участі у системі страхування вкладів.

Організаційна структура та ступінь універсальності банку.

Банківський менеджмент та рівень кваліфікації персоналу.

Комунікаційна та рекламна політика просування депозитних продуктів.

Такий підхід дозволяє використовувати ці ранги для експертної оцінки депозитної політики банку та виявлення основних тенденцій її зміни та вдосконалення.

Прямі фактори безпосередньо впливають на рівень довіри клієнтів, тоді як непрямі можуть негативно впливати на надійність банку, обмежуючи його здатність виконувати зобов'язання перед клієнтами. Це, в свою чергу, може призвести до неповернення вкладів клієнтам, дострокового вилучення ресурсів або їх переведення до інших банків. Економічними наслідками цих факторів може бути нераціональна структура депозитних ресурсів банку, що призводить до значних фінансових втрат.

Проблема залучення депозитних ресурсів є особливо актуальною, оскільки банки ризикують втратити довіру своїх клієнтів, що може спричинити масовий відплив коштів не лише з одного банку, а й із загальної системи банківської діяльності. Вплив факторів, які виходять за межі окремого банку та його клієнтів, розповсюджується на всю економічну систему країни, надаючи проблемі управління факторами впливу на депозитні ресурси загальнодержавний характер.

Отже, фактори впливу на залучення депозитних ресурсів можна класифікувати на внутрішні та зовнішні. Внутрішні фактори обумовлені безпосередньо діяльністю банку і включають неефективну депозитну політику, відсутність чіткої стратегії на ринку депозитних ресурсів, недостатній рівень маркетингових досліджень цього сегмента ринку, низький рівень менеджменту, недосконалість політики збуту депозитних послуг, організаційну структуру та інші аспекти. Банк може мінімізувати негативні наслідки цих факторів шляхом попередження їх виникнення чи зменшення впливу, розробивши та впровадивши відповідні заходи. Внутрішні фактори піддаються управлінню на рівні самого

банку, що дає можливість ефективно попереджувати та мінімізувати їх негативний вплив на результати його діяльності та на інтереси власників депозитних ресурсів.

При визначенні зовнішніх факторів ризику залучення ресурсів слід враховувати, що до них можуть приєднатися як фактори, що формуються в межах країни, так і за її межами. Зовнішні фактори впливу в межах країни можуть бути розділені на ризики макро- і мікрорівня.

Начало форми

Висновки до розділу 1

У сучасних умовах важливим чинником для утримання і привертання нових клієнтів є інтегрований підхід до обслуговування, який включає поєднання депозитних послуг з розрахунковими послугами, операціями з цінними паперами, здійсненням зовнішньоекономічної діяльності та консультаційними послугами. Поліпшення термінології у сфері депозитної діяльності банків дозволяє більш глибоко досліджувати процеси розміщення коштів на депозити, їх види, переваги та недоліки.

Методичний підхід до класифікації депозитів надає можливість проводити класифікацію з наперед визначеною метою і вирішувати питання щодо інформаційного забезпечення не лише депозитів, але й при ухваленні управлінських рішень в банках стосовно інших аспектів діяльності. Визначення основних компонентів депозитної політики може послужити основою для формування методологічних засад її розроблення в кожному банку, оскільки ці елементи суттєво відображають всі основні аспекти організації депозитної діяльності, які повинні бути враховані при проведенні відповідних операцій.

Отже, банки в Україні можуть функціонувати як універсальні, так і спеціалізовані. Сам банк визначає напрямки своєї діяльності та спеціалізацію за видами послуг, тоді як Національний банк України (НБУ) визначає види

спеціалізованих банків та порядок набуття банком статусу спеціалізованого, регулюючи їхню діяльність через економічні та правові нормативи. За спеціалізацією банки можуть бути ощадними, іпотечними або банками довірчого управління.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ ДЕПОЗИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1. Загальна характеристика депозитної політики банків України

Депозитна політика банків України формується під впливом багатьох факторів, які, по суті, відображають процеси споживання та заощадження, інвестиційної активності економічних суб'єктів України.

Чинником зростання обсягів депозитного ринку в Україні є зростання грошових доходів юридичних та фізичних осіб, що за умови відсутності фінансового ринку як альтернативи інвестування визначає депозитні вклади як головне джерело портфеля активів. За цих умов особлива увага звертається на фінансові аспекти діяльності банку. Відповідно ефективність управління та функціонування банку в значній мірі визначається ефективністю реалізації депозитної політики [22, с. 97].

Розвиток сучасної України характеризується як руйнівними, так і творчими процесами. Усвідомлення того, що банківський сектор є ключовим елементом ринкової інфраструктури, представляє собою своєрідне досягнення нашого часу. Тому регулюючий вплив на банківську систему спрямований на посилення її трансформаційних можливостей, підвищення надійності, розвиток рівня банківського менеджменту та зміцнення довіри до банків. Основні завдання включають забезпечення прозорості їх функціонування, ефективного банківського нагляду і регулювання.

Контролюючі органи вживають необхідних заходів, спрямованих на сприяння процесам капіталізації і концентрації капіталу, протидію відмиванню грошей та гарантуванню реального захисту вкладів фізичних осіб. Практичне використання розглянутих особливостей і напрямків удосконалення операцій з формування ресурсної бази може значно розширити можливості банків у сфері мобілізації ресурсів та ефективного їх використання.

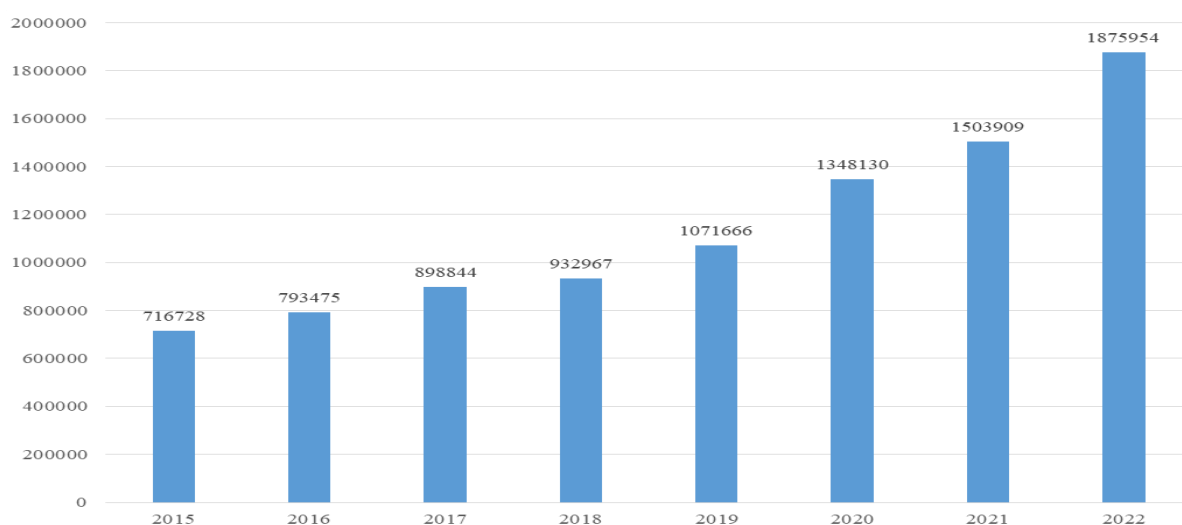
У таблиці 2.1. наведена динаміка показників суми депозитів в банках України, а також темпи зростання сум депозитів.

Таблиця 2.1.

Динаміка обсягу банківських депозитів та темпу зростання банківських депозитів протягом року за 2015-2022 рр.

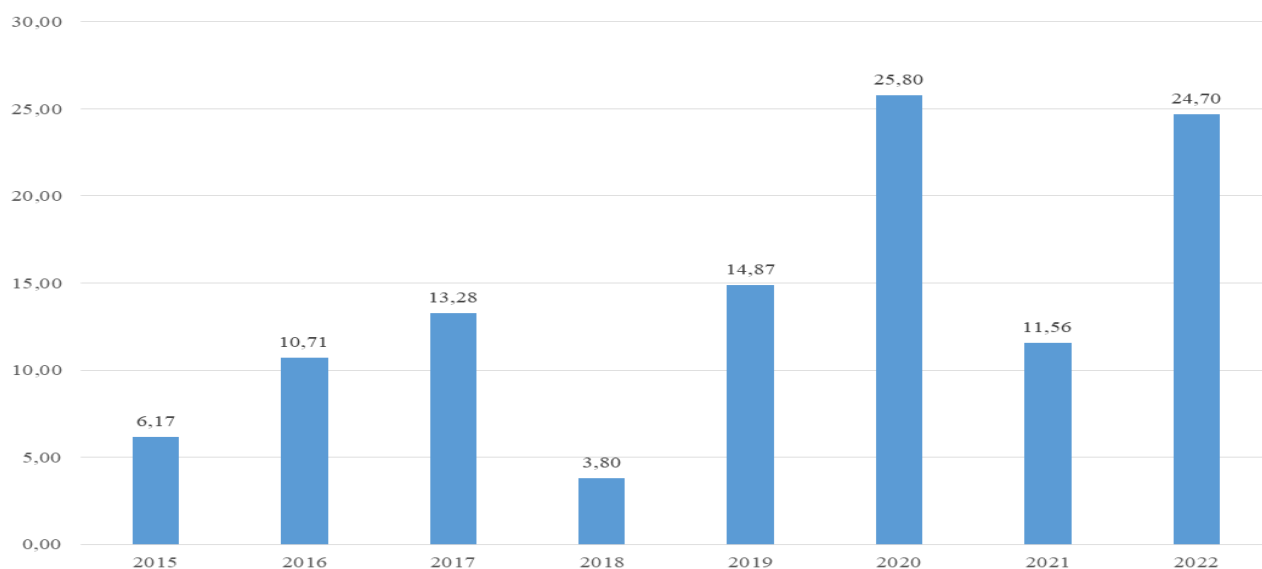
Роки	Обсяг депозитів банківських установ України, млн. грн.	Темп зростання, % до попереднього року
2015	716728	6,17
2016	793475	10,71
2017	898844	13,28
2018	932967	3,80
2019	1071666	14,87
2020	1348130	25,80
2021	1503909	11,56
2022	1875954	24,7

Обсяг банківських депозитів, за наведеними даними, постійно зростає, а разом з цим зростала й інфляція в Україні. Для кращої наочності, наведемо динаміку сум депозитів банківських установ України за наведений період на рис. 2.1.

Рис.3.1. Динаміка обсягу депозитів банківських установ України за 2015-2022 рр., млн. грн.

Можна побачити, що сума депозитів в банківській системі України зростала майже увесь час протягом наведеного періоду. Реальний темп зростання депозитів банківських установ України наведений на рис. 3.2.

Рис.2.2. Динаміка реального темпу зростання депозитів банківських установ України, % до попереднього року

Як свідчить банківська статистика, фінансова криза в 2008-2009 рр. спричинила зниження реальних темпів приросту депозитів, в 2009 р. цей темп склав більш ніж -19%, хоча до цього, в 2007 р., реальне зростання склало більш ніж 36%. Більш рівномірне зростання реальних депозитних заощаджень населення та бізнесу спостерігалось протягом 2010-2013 рр. Проте, криза, пов'язана з анексією Криму росією, а також початком війни на Донбасі, спричинила зниження реальних заощаджень населення, які утримувалися на депозитах. Спочатку в 2015 р. реальні заощадження знизились більш ніж на 24%, а в 2015 р. – на 37%, що суттєво погіршило довіру до банківської системи та до національної валюти зокрема, оскільки в 2014-2015 рр. спостерігалася суттєва девальвація гривні, курс якої відносно долара США знизився приблизно втричі. Зростання реальних заощаджень відбулося в 2019 р., і, незважаючи на пандемію

COVID-19, продовжилося в 2020-2022 рр.

Під впливом яскраво вираженої економічної, а також політичної нестабільності в державі, число діючих банків щорічно зменшується.

Так, станом на 01.01.2014 р. в Україні нараховувалося 180 банків, що було найвищим значенням за останні п'ять років, оскільки до кінця 2014 року їх кількість скоротилася до 163 одиниць і продовжувала зменшуватись, а вже на 01.01.2023 р. число банківських установ за даними НБУ становило 67 одиниць, в тому числі 30 банків з іноземним капіталом. Отже, протягом останніх п'яти років кількість діючих банків в Україні скоротилась більш як у два рази.

Важливо зауважити, що протягом періоду з 2016 по 2022 роки кількість банків із закордонним капіталом зменшилася на 11 установ, що є негативною тенденцією для банківського сектору України. Ми вважаємо, що це сталося внаслідок виходу банків Західної Європи з українського банківського ринку через кризу в банківській системі країни та відсутність перспектив розвитку економіки і покращення бізнес-клімату. У той же час важливо проаналізувати пасиви банківської системи України, які відзначались незначними коливаннями протягом усього зазначеного періоду, а їхня загальна величина на 1 січня 2023 року зросла і становила 2 351 678 млн. гривень.

Аналіз формування ресурсної бази українських банків, вивчаючи динаміку пасивів у період з 2019 по 2022 роки, представлений у таблиці 2.2. та на рис. 2.3. Загальний обсяг зобов'язань діючих банків України у 2016 році скоротився на 1,6% до 1 133 млрд гривень, а загальний обсяг клієнтського портфелю банківської системи збільшився на 14,2%, досягнувши 1 485 332 млн. гривень станом на 1 січня 2022 року.

Загальний обсяг зобов'язань українських банків упродовж 2021-2022 років виявив тенденцію до зростання на 3,3%, досягнувши 2 135 838 млн. гривень. Протягом цього періоду спостерігалось зростання обсягів коштів господарюючих клієнтів і фізичних осіб, що становило близько 27%.

Навіть при визнанні неплатоспроможністю деяких банківських установ, їх вплив на загальний обсяг зобов'язань залишався незначним, оскільки депозитний портфель цих установ був надто невеликим.

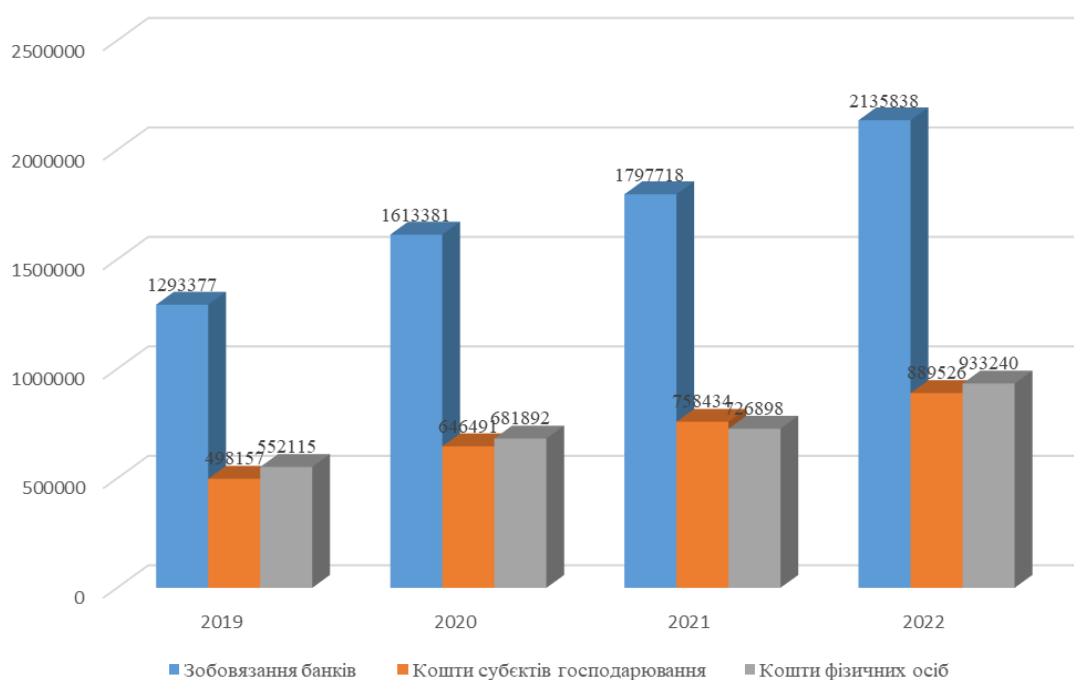
Таблиця 2.2.

**Аналіз пасивів та структури депозитного портфелю банків України у
2019–2022 роках**

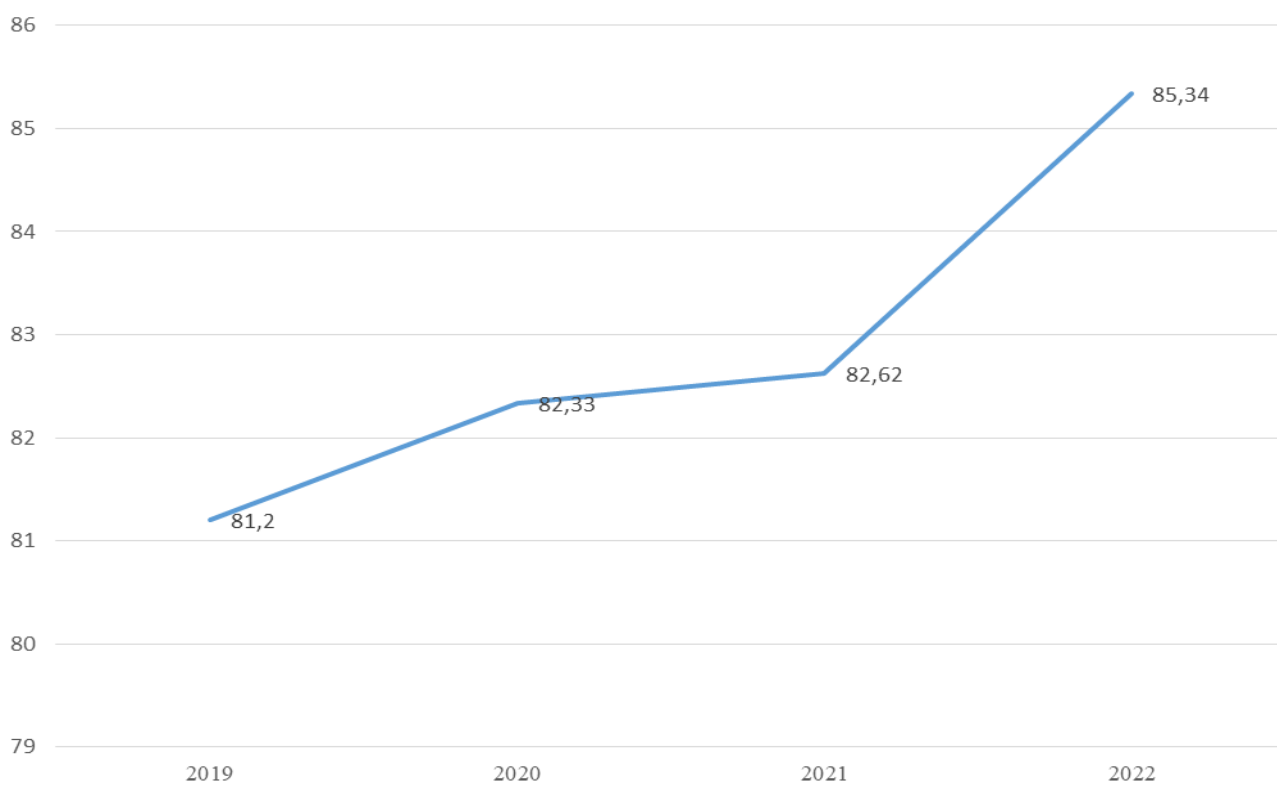
Показники	2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	млн.грн	питом а вага, %	млн.грн	питома вага, %	млн.грн	питома вага, %	млн.грн	питом а вага, %
Статутний капітал	470712	31,52	479932	26,33	481535	23,45	407021	17,31
Зобов'язання банків	1 293 377	86,61	1 613 381	88,51	1 797 718	87,56	2 135 838	90,82
Кошти суб'єктів господарювання	498 157	33,36	646 491	35,47	758 434	36,94	889 526	37,82
у т.ч строкові кошти суб'єктів господарювання	103 191	6,91	147 871	8,11	137 417	6,69	139 196	5,91
Кошти фізичних осіб	552 115	36,97	681 892	37,41	726 898	35,4	933 240	39,68
у т.ч строкові кошти фізичних осіб	336 663	22,54	344 353	18,89	314 026	15,29	326 655	13,89
Пасиви	1 493 298	100,00	1 822 841	100,00	2 053 232	100,00	2 351 678	100,00

Протягом досліджуваного періоду в структурі пасивів найбільшу частку склали зобов'язання банків і хоча обсяг зріс на 01.01.2023 р. до 2135838 млн. грн, їх частка теж збільшилась з 86,61% у 2019 році до 90,82 % у 2022 році. В структурі депозитного портфелю протягом усього періоду переважали кошти фізичних осіб. Їх частка сягала в межах 36–40% та мала динаміку до зростання. Крім того в складі депозитного портфелю фізичних осіб найбільшу питому вагу займали строкові депозити. Щодо коштів суб'єктів господарювання, то і їх величина і частка в структурі зобов'язань також зростала. Динаміка частки депозитних ресурсів в зобов'язаннях банків за 2019–2022 роки відображена на

рис.2.3. та рис.2.4.

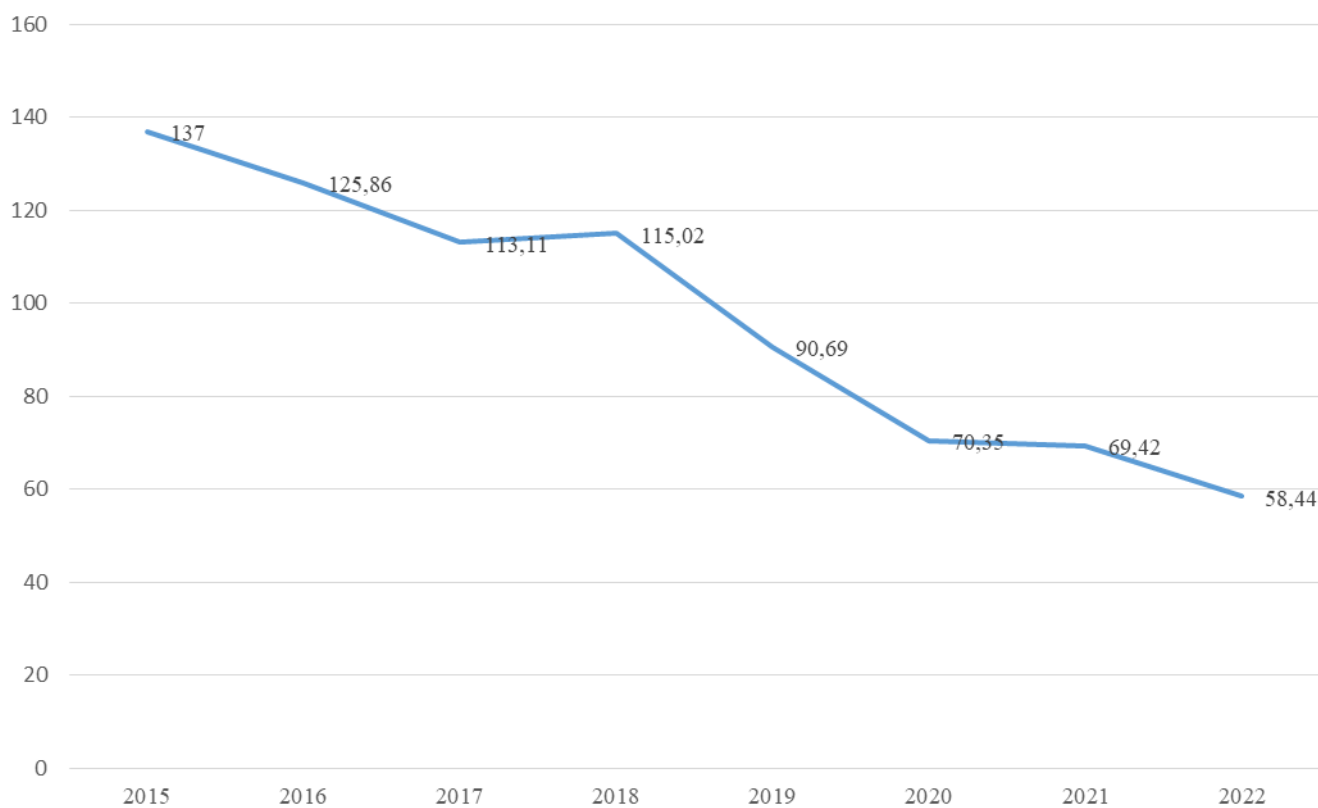
Рис. 2.3. Динаміка зобов'язань та депозитних ресурсів банків України у 2019–2022 роках

Рис. 2.4. Динаміка частки депозитних ресурсів в зобов'язаннях банків України у 2019–2022 роках

Представлені дані підтверджують, що основним джерелом ресурсів для комерційних банків є депозитні кошти, що складають приблизно 75% від загального обсягу їхніх зобов'язань, що в цілому відповідає глобальній практиці в банківській сфері.

На сьогодні важливою проблемою вітчизняного банківського сектору можна вважати напрямок використання депозитів, які залучаються банками від клієнтів, не на кредитування, а на інші, більш вигідні фінансові інструменти, такі як, наприклад, облігації внутрішніх державних позик (ОВДП). Про це свідчить динаміка відношення між обсягами кредитів та депозитів (рис. 2.5).

Рис.2.5. Динаміка співвідношення кредитів і депозитів в Україні, %

Збільшення обсягу депозитів у сфері кредитування та зменшення попиту на кредити з боку населення та бізнесу, а також стійке сповільнення зростання обсягів кредитів, мають своє пояснення у високих ризиках, пов'язаних з кредитуванням реального сектору, оскільки банківська система має високі

показники неповернень та прострочень кредитів. Це призводить до підвищення відсоткових ставок.

Отже, депозитна політика в банківській системі України характеризується зменшенням ролі валютних депозитів у загальній структурі депозитів, більшим обсягом депозитів порівняно з кредитами, зниженням відсоткових ставок за валютними депозитами та збільшенням різниці між ставками за валютними та гривневими депозитами. Також відзначається перевагою в структурі депозитного портфелю банків України депозитів на вимогу, зі зменшенням частки строкових депозитів.

При аналізі депозитних заощаджень домогосподарств України можна виявити особливість у тому, що депозити домогосподарств досить доларизовані, тобто в структурі їхніх депозитів велика частка є валютних, зокрема в доларах США.

Забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності, сприяння економічному зростанню, підвищення ефективності економічної та монетарної політики може сприяти не лише зниженню рівня доларизації, а й загалом покращити добробут населення та позиції України на світовій арені.

2.2. Аналіз та оцінка ефективності депозитної політики банків

Формування джерел фінансових ресурсів, тобто пасивів, є однією з базових цілей банку. Для її успішної реалізації банк повинен мати достатню кількість власних ресурсів, а також залучати кошти з різних джерел. У вітчизняній банківській практиці залучені кошти складаються з депозитів фізичних та юридичних осіб (депозити до запитання, строкові депозити, ощадні вклади), залишків коштів на поточних, бюджетних рахунках клієнтів, залишків на пластикових платіжних картках тощо. Основну частину залучених ресурсів банків, зазвичай, становлять депозитні кошти клієнтів, які відіграють важливу роль у ресурсній політиці банку, оскільки від обсягу та якості залучених коштів залежать обсяг та структура активів банківської установи, її прибутковість. Як

правило, частка залучених ресурсів в пасивах банку повинна становити не менше 80%. Значення менше цієї величини означає більш високу фінансову стійкість банку, проте негативно характеризує його ділову активність [39, с. 87]

Для того, щоб проаналізувати особливості депозитної політики системно важливих банків України, наведемо динаміку обсягу наданих депозитів за кожним банком (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Динаміка строкових депозитів банків України протягом 2017-2022 рр.,
млн грн**

Банк	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
АТ «Райффайзен Банк»	10381	14180	15227	8037	9907	16128
АТ «Укрсиббанк»	2700	5471	5783	3803	4435	3341
АТ КБ «Приватбанк»	132272	121200	109794	117187	100615	102793
АТ «Ощадбанк»	82039	86901	92770	101764	75333	78928
АТ «Перший Український Міжнародний Банк»	15339	11816	21601	25875	33758	30320

Можна зазначити, що сума строкових депозитів АТ КБ «Приватбанк» знизилась протягом 2022 року у порівнянні з 2017 роком. У той же час інші банки збільшили свої депозитні портфелі, особливо відзначається АТ «Перший Український Міжнародний Банк», який збільшив свій депозитний портфель на 46% у відсотковому вираженні. Слід врахувати, що у цьому показнику не враховано суму депозитів, які перебувають на рахунках до запитання, а лише враховані строкові депозити від 1 місяця. Значна частина такої динаміки пов'язана із збільшенням суми депозитів у АТ КБ «Приватбанк» до запитання. Загалом слід відзначити, що приватні банки активно збільшують свої депозитні портфелі, що свідчить про зростання попиту громадян та бізнесу на строкові банківські вкладення.

Розглянемо, як змінювався розподіл депозитів серед фізичних та юридичних осіб для кожного банку (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4.

Динаміка розподілу депозитів серед фізичних та юридичних осіб за банками України протягом 2017-2022 рр., %

Банк		2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
АТ «Райффай зен Банк»	Фізичні особи	59,8	56,5	53,9	55,8	40,55	52,36
	Юридичні особи	40,2	43,5	46,1	44,2	59,45	47,64
АТ «Укрсибба нк»	Фізичні особи	56,1	52,6	54,4	50,7	25,99	22,22
	Юридичні особи	43,9	47,4	45,6	49,3	74,01	77,78
АТ КБ «Приватба нк»	Фізичні особи	73,2	76,5	79,1	79,4	87,58	86,17
	Юридичні особи	26,8	23,5	20,9	20,6	12,42	13,83
АТ «Ощадбан к»	Фізичні особи	68,5	67,3	69,4	72,2	70,5	71,41
	Юридичні особи	31,5	32,7	30,6	27,8	29,5	28,59
АТ «Перший Українськ ий Міжнарод ний Банк»	Фізичні особи	67,4	68,9	74,3	61,6	38,15	68,00
	Юридичні особи	32,6	31,1	25,7	38,4	61,85	32,00

Отже, найбільшу частку депозитів юридичних осіб має АТ «Укрсиббанк», ця частка становить 77,78% у 2022 році. А найвищу частку депозитів фізичних осіб має АТ КБ «Приватбанк», який утримує 86,17% сум депозитів від фізичних осіб. Найбільше зростання частки за депозитами фізичних осіб мав АТ КБ «Приватбанк» (4,4%), найбільше зростання частки за депозитами юридичних осіб мав АТ «Укрсиббанк».

Варто зазначити, що в банках з приватною формою власності спостерігається вища частка депозитів в іноземній валюті, а в державних банках України – вища частка депозитів в національній валюті. Найвища частка депозитів в національній валюті спостерігалась в АТ КБ «Приватбанк» (70,6%), а в іноземній валюті – в АТ «Перший Український Міжнародний Банк» (45,9%).

Однією з проблем депозитної політики банків України є те, що суттєва частина залучених депозитів йде не на кредитування бізнесу та населення, а на купівлю Облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) представляють собою державні цінні папери, розміщені на внутрішньому фондовому ринку. Ці облігації є документами, які засвідчують зобов'язання України відшкодувати володарям цих цінних паперів їхню номінальну вартість, виплачуючи відсотки відповідно до умов їх розміщення.

ОВДП видаються Міністерством фінансів України та реалізуються дилерам та їх клієнтам на первинному ринку для фінансування потреб державного бюджету. Обіг облігацій в Україні здійснюється виключно в електронній формі, а Національний банк України є депозитарієм ОВДП, тобто установою, яка централізовано веде їх облік в бездокументарній формі. ОВДП вважаються найбільш надійними цінними паперами в Україні, оскільки повне погашення їхньої суми (100%) гарантується державою.

У таблиці 2.5 представлена динаміка частки депозитних коштів, які банки інвестують у ОВДП.

Таблиця 2.5

**Динаміка частки депозитних коштів, які інвестуються банками в ОВДП
протягом 2017-2022 рр., %**

Банк	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
АТ «Райффайзен Банк»	10381	14180	15227	8037	9907	16128
АТ «Укрсиббанк»	2700	5471	5783	3803	4435	3341
АТ КБ «Приватбанк»	132272	121200	109794	117187	100615	102793
АТ «Ощадбанк»	82039	86901	92770	101764	75333	78928
АТ «Перший Український Міжнародний Банк»	15339	11816	21601	25875	33758	30320

Отже, для банків цей фінансовий інструмент виявляється вельми привабливим через невисокі темпи зростання кредитування, а також високі ризики, пов'язані з кредитними операціями, такими, як ризики неповернення та валютні ризики. Багато банків в Україні застосовують стратегію залучення депозитів від населення, які потім інвестують у облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), що приносить їм вищий прибуток. З цього виду інвестиційні доходи також звільнені від оподаткування, що робить цей фінансовий інструмент ще більш привабливим для банків.

За динамікою видно, що державні банки вкладають значну частку залучених депозитів в ОВДП («Ощадбанк» – майже 47%, «Приватбанк» – майже 56%). Цей інструмент також є популярним серед приватних банків, хоча в меншій мірі.

Далі ми проведемо аналіз ефективності депозитної політики, використовуючи наведені в другому розділі показники, для обраних банків. Результати розрахунків коефіцієнтів за п'ятирічний період для АТ КБ «Приватбанк» подані в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

**Показники коефіцієнтів ефективності депозитної політики АТ КБ
«Приватбанк» протягом 2017-2022 рр.**

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Генеральний коефіцієнт надійності	10,27	12,76	21,37	16,02	19,90	20,10
Коефіцієнт фінансового важеля	9,74	7,84	4,68	6,24	5,02	5,34
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	31,66	24,91	23,63	36,57	26,89	27,22
Рівень процентної маржі (кредити – депозити) (чиста процентна маржа)	2,41	6,02	4,58	4,11	2,53	2,34
Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань	1	1,2	0,23	0,24	0,28	0,45

Можна відзначити, що банк став більш надійним порівняно з 2017 р., проте знизилась його ліквідність, збільшилась ефективність операцій з процентними

коштами, а також стала вкрай неагресивною кредитна політика банку. Загалом, стан депозитної політики банку покращився у 2022 році порівняно з 2017 р., до банку надійніше стало вкладати кошти вкладників, це пов'язано з покращенням фінансового стану та кредитно-депозитної політики, оскільки банк в 2017 р. переживав все не найкращі часи в перший рік після націоналізації.

Крім того, ми визначили, що системно важливі банки України характеризуються недостатньо ефективною депозитною політикою, оскільки відсутня відповідна увага до диверсифікації депозитних коштів. Це спостерігається як у державних банках, для яких ця тенденція є більш виразною, так і серед приватних банків, які спрямовують депозитні кошти на кредитування та придбання ОВДП, майже не використовуючи інші прибуткові та диверсифіковані напрямки інвестицій. Також зафіксований значний обсяг валютних вкладів, які не можна ефективно використовувати для кредитування населення чи бізнесу, що ускладнює їхнє використання в операційній діяльності. Зосередження на їхньому ефективному використанні може стати ключовим шляхом для поліпшення депозитної політики системно важливих банків України.

2.3. Аналіз динаміки і структури депозитного портфеля банку

З метою отримання більш об'єктивної та всебічної оцінки зобов'язань банку необхідно розрахувати коефіцієнти, що вказують на якість пасивів банку. Розглянемо основні з них. Рівень поточних рахунків пасивів банку, який відображає позиції банку з обслуговування клієнтів, розраховується як відношення залишків коштів на поточних рахунках до залишків загальних пасивів банку. Збільшення цього показника свідчить про підвищену активність банку у залученні фінансових ресурсів, але одночасно вказує на зменшення його надійності та стійкості. У табл. 2.6 представлено аналіз динаміки та структури пасивів банку.

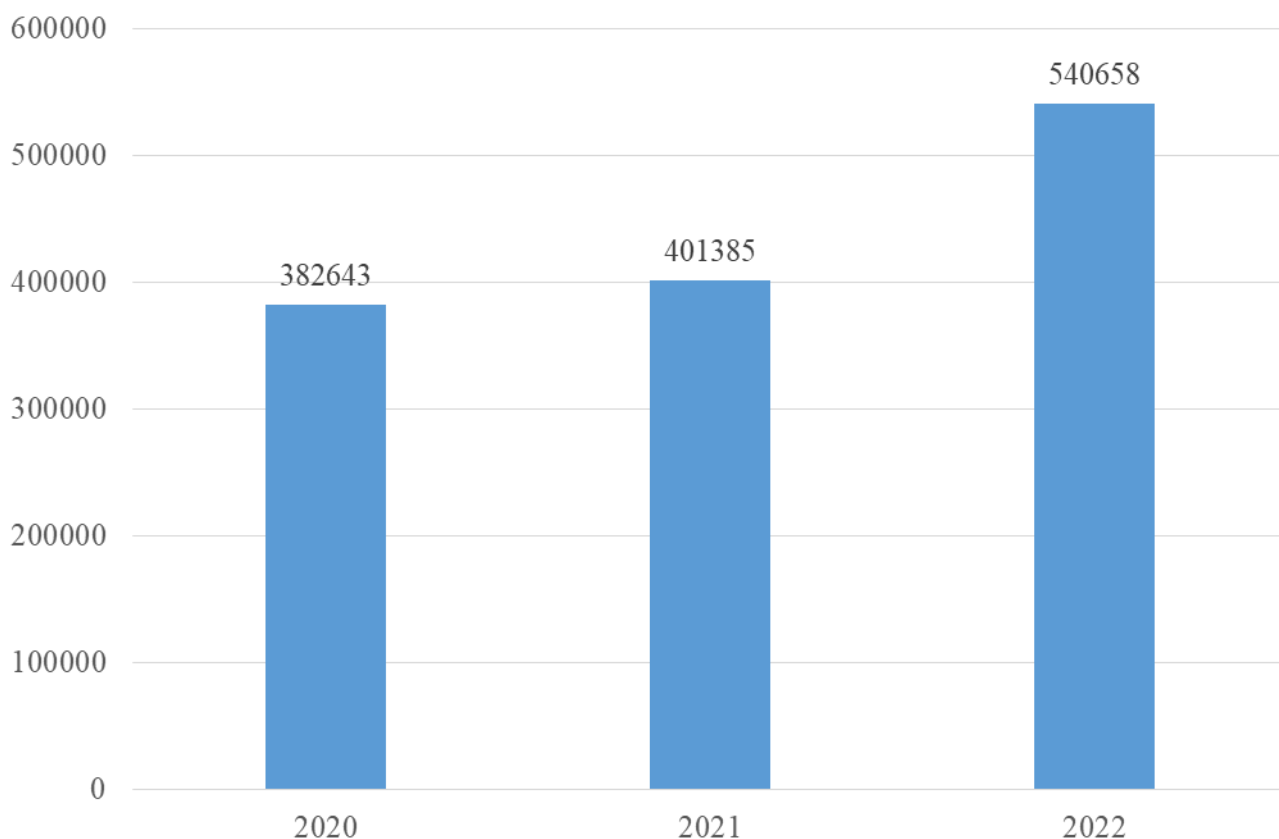
Таблиця 2.6

Динаміка та структура пасивів КБ Приватбанк у 2020- 2022 рр., млн.грн

Галузь	2020рік		2021рік		2022 рік		Зміни 2022/2021рр.		
	Сума	%	Сума	%	Сума	%	абс., млн.грн	Приріст, %	Структур и,%
Кошти клієнтів	312568	81,69	325019	80,97	471863	87,28	146844	45,18	6,30
Інші фінансові зобов'язання	4053	1,06	3824	0,95	2647	0,49	-1177	-30,78	-0,46
Забезпечення	10687	2,79	3651	0,91	5804	1,07	2153	58,97	0,16
Інші нефінансові забезпечення	2103	0,55	1803	0,45	2274	0,42	471	26,12	-0,03
Всього зобов'язань	329586	86,13	334470	83,33	482719	89,28	148249	44,32	5,95
Статутний капітал	206060	53,85	206060	51,34	206060	38,11	0	0,00	-13,22
Результат від операцій з акціонером	12174	3,18	12174	3,03	12174	2,25	0	0,00	-0,78
Резервні та інші фонди	8481	2,22	9696	2,42	11449	2,12	1753	18,08	-0,30
Всього власного капіталу	53057	13,87	66915	16,67	57939	10,72	-8976	-13,41	-5,95
Всього пасивів	382643	100,0	401385	100,0	540658	100,0	139273	34,70	0,00

У 2022р. ресурсна база банку зросла на 139273 млн. грн., або на 34,7% (рис.2.6.), в тому числі за рахунок зобов'язань – на 148249 млн. грн, або на 44,32% та коштів клієнтів - на 146844 млнгрн. (на 45,18%).

Темпи росту власного капіталу не перевищують темпи росту зобов'язань, що негативно оцінюється в умовах недокапіталізації банківської системи. Найбільша питома вага коштів приходить на зобов'язання банку – а саме 89,28% і 86,13% відповідно у 2022 та 2020 роках. Зобов'язання представлені переважно коштами клієнтів, їх питома вага сягала відповідно 87,28% і 81,69%.

Рис.2.6. Динаміка пасивів АТ «Приватбанк» у 2020-2022рр., млн.грн.

Основними недоліками при розміщенні тимчасово вільних коштів на депозит визнаються: низькі відсоткові ставки, що не враховують інфляційних процесів і тим самим призводять до зменшення реальної прибутковості з часом; можлива втрата відсотків у разі дострокового закриття депозитного рахунку; обмежена ліквідність, оскільки сума залишається недоступною для поточного використання протягом обраного терміну.

Для оцінки середньої вартості конкретних груп платних пасивів використовують показник середньої ефективної ставки по залучених коштах. Цей показник розраховується як відсоткове співвідношення суми затрат, пов'язаних із залученими коштами певного джерела, до середніх залишків їх на відповідних рахунках.

Далі проаналізуємо динаміку і структуру процентних витрат АТ КБ «Приватбанк» (табл.2.7.).

Таблиця 2.7

Динаміка і структура процентних витрат АТ КБ «Приватбанк», млн.грн

Статті процентних витрат	2020рік		2021рік		2022 рік		Відхилення, млн.грн.		
	Сума	%	Сума	%	Сума	%	2021/	2022/	2022/
							2020	2020	2021
Строкові депозити фізичних осіб	7428	62,20	4611	70,58	3198	84,90	-2817	-4230	-1413
Заборгованість перед НБУ	263	2,20	-	-	165	4,38	-	-98	-
Орендні зобов'язання орендаря	265	2,22	208	3,18	157	4,17	-57	-108	-51
Поточні/розрахункові рахунки	3419	28,63	1519	23,25	134	3,56	-1900	-3285	-1385
Строкові депозити юридичних осіб	558	4,67	194	2,97	110	2,92	-364	-448	-84
Інше	6	0,05	1	0,02	-	-	-5	-	-
Всього процентних витрат	11943	100,00	6533	100,00	3767	100,00	-5410	-8176	-2766

Протягом 2020-2022 років основною статтею процентних витрат були строкові депозити фізичних осіб, відповідно їх частка збільшилася з 62,2% до 84,90%. Друге місце посідають поточні/розрахункові рахунки, їх питома вага скоротилася з 28,63% до 3,56%. Питомі видатки на обслуговування строкових депозитів юридичних осіб скоротилися з 4,67% до 2,92%. Натомість суттєво зросли витрати на обслуговування заборгованості перед НБУ – із 2,2% до 4,38%. Це може містити ознаки недостатності депозитних ресурсів для фінансування активних операцій, оскільки для підтримки ліквідності банк звертається за рефінансуванням до НБУ і значні кошти витрачає на сплату процентів за отриманими кредитами.

Висновки до розділу 2

Діяльність банків у сфері залучення депозитів має важливий вплив на банківську систему та економіку загалом. Ця діяльність повинна бути

взаємопов'язаною з кредитуванням, сприяючи ліквідності та фінансовій стійкості банків, а також створюючи сприятливі умови для економічного розвитку країни.

Залучення депозитів проводиться відповідно до законодавства України та економічних нормативів, ураховуючи основні напрямки грошово-кредитної політики Національного банку України. Механізм менеджменту депозитів на високому рівні, але є потреба в оптимізації аналізу клієнтської бази та ціноутворення депозитів.

У розглянутому періоді структура ресурсів банківської системи змінилася, що вимагало пошуку додаткових ресурсів. Менеджмент банків успішно впорався з цим завданням, забезпечуючи надійність та стійкість ресурсної бази за прийнятною вартістю. Важливо відзначити, що зниження частки строкових депозитів позитивно вплинуло на ліквідність та стабільність банків.

Принцип стійкості ресурсної бази вимагає більше уваги до надійних джерел ресурсів, зокрема, строкових депозитів. Це дозволить банкам ефективно управляти ресурсами при належному резервуванні. Світовий досвід підтверджує, що депозити фізичних осіб є найстійкішим ресурсом для банків, оскільки їх рух коштів менший порівняно з депозитами юридичних осіб.

Аналіз методів управління депозитами вказує на їхню різноманітність та відповідність сучасним вимогам. Розгляд цінової політики банків, яка включає диференційовані ставки за строковими депозитами, є важливим елементом цього аналізу. Банки використовують як прості, так і складні відсотки при залученні коштів.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ

3.1. Проблеми депозитної політики банків України

Наша точка зору полягає в тому, що головною проблемою для найбільших вітчизняних банків у справі депозитної політики є відсутність належних можливостей для вкладення грошей, що клієнти розміщують на депозитах, для отримання більш високого прибутку та генерації доходу. Банківська система України сповільнено розвиває кредитування, яке теоретично є основним каналом направлення депозитних коштів від населення та бізнесу. Однак у сучасних умовах банки все частіше діють як посередники між Міністерством фінансів України, яке випускає облігації для подальших покупок банками, та населенням, яке вкладає гроші на депозити – цей спосіб інвестування є більш звичайним для більшості громадян. Отже, виникає ситуація, де банки служать посередниками для Мінфіну в реалізації плану щодо наповнення бюджету за рахунок позичкових коштів, а самі банки отримують комісію за ці послуги, розрізняючи процентні ставки на депозити для населення та бізнесу та ставки за облігаціями в гривнях та іноземною валютою.

Ця тенденція особливо зростає в умовах повномасштабної війни, оскільки Національним банком введено обмеження на виведення капіталу за кордон, що обмежує банки у виборі інвестицій для депозитних ресурсів. Підсумовуючи проведені дослідження, аналіз практики діяльності банків та думки вчених, можемо виокремити основні проблеми ринку депозитних операцій в Україні. Наприклад, Я. В. Колеснік та І. С. Землякова вказують на відсутність єдиної узгодженої політики монетарного, фінансового та фіскального секторів економіки; низький темп зростання ВВП, який не досягає кризового рівня; погіршення рівня життя населення та зменшення обсягів виручки від підприємств реального сектору економіки; високі інфляційні очікування суб'єктів

господарювання; неефективне управління фінансовими ресурсами на рівні депозитних корпорацій, таке як спрямування надмірних ресурсів у державні цінні папери, скорочення кількості довгострокових кредитних операцій, їхня висока вартість та інші [12, с. 152].

Ю. П. Макаренко, В. В. Хацько до проблем залучення коштів від клієнтів на депозитні рахунки відносять: низькі відсоткові ставки при вкладенні коштів на депозит до запитання та вклади в іноземній валюті, агресивна політика багатьох банків щодо підключення накопичувальних послуг типу «скарбничка», пролонгації депозитних договорів і наявність певних труднощів із поверненням суми вкладу навіть після закінчення строку договору, суворі умови і штрафи у разі дострокового розірвання депозитного договору [34, с. 41].

Крім того, ускладнюються проблеми депозитної політики більшості банків через стабільно високий рівень проблемних активів, простроченої кредитної заборгованості клієнтів та підприємств в українській банківській системі. В умовах війни нові кредити, особливо на інвестиційні проекти, практично не надаються українськими банками. Цей тенденція виникла ще в попередні роки, але отримала додаткове підсилення внаслідок повномасштабної війни. Наразі активні лише кредитні програми під урядові гарантії та короткострокові споживчі кредити для фізичних осіб.

Як зауважує фінансовий аналітик Олена Домуз, значне погіршення якості кредитів спостерігалось, зокрема, у III кварталі 2022 року. Непрацюючі активи банків у корпоративному секторі збільшилися на майже 30 млрд грн протягом дев'яти місяців. На жовтень їх частка складала 37,54%, порівняно з початком року, коли вона становила 36,10% від усіх виданих кредитів.

Фінансовий експерт Данііл Монін погоджується із зазначеними експертами, стверджуючи, що війна в 2022 році лише посилить вже існуючі тенденції. Кредитування реального сектора практично не функціонувало, за винятком державної програми "5-7-9", яку фінансує державний бюджет.

Важливо відзначити, що банки постійно зазнають жорсткої конкуренції при залученні депозитів. Перевагу отримують ті, які пропонують найбільш зручні та

вигідні депозитні продукти. Таким чином, рівень відсоткової ставки за конкретним видом депозиту відіграє важливу роль у мотивації клієнтів для вкладення грошових коштів.

Для банків, які були об'єктом нашого дослідження, можна визначити наступні труднощі та переваги:

Приватні банки, в основному, стикаються з високими кредитними ризиками, оскільки спрямовують депозитні ресурси на високоризиковане кредитування.

Державні банки, навпаки, уникають високих ризиків, але їх депозитні ставки, загалом, нижчі, ніж у приватних банках.

Державні банки мають більш високий рівень ліквідності порівняно з приватними. Зазвичай вони вкладають свої ресурси у державні цінні папери та кредитують населення та бізнес, але суми кредитів є відносно невеликими порівняно з депозитами. У приватних банках стараються отримати вищі відсотки за кредитами, але часто ці суми не забезпечуються депозитними ресурсами.

Завдяки вищому рівню надійності державних банків населення має більше довіри до цієї категорії банків, незважаючи на те, що ставки за депозитами в них зазвичай нижчі, ніж у приватних банках.

Отже, основні проблеми та переваги депозитної політики різних груп банків за формою власності розкрито. Виходячи з цього, рекомендації для підвищення ефективності депозитної політики системно важливих банків України в умовах війни варто розглядати.

3.2. Інструментарій вдосконалення депозитної політики комерційного банку: фінансові і маркетингові інструменти

Однією з теперішніх проблем, що постають перед комерційними банками, є формування ресурсної бази. Цей мікроекономічний чинник має безпосередній вплив на ліквідність і платоспроможність банку. Масштаби діяльності та доходи банку тісно пов'язані з розмірами його ресурсів, зокрема, депозитів, які він

залучає на ринку різних ресурсів. Це призводить до конкурентної боротьби між банками за привертання ресурсів. Формування ресурсної бази включає залучення нових клієнтів і постійну зміну структури джерел залучення ресурсів, що стає складовою гнучкого управління активами і пасивами банку. Ефективне управління пасивами передбачає реалізацію обґрунтованої депозитної політики.

Специфіка цієї галузі полягає в тому, що у частині пасивних операцій вибір банку зазвичай обмежений конкретною групою клієнтів, до якої він прив'язаний сильніше, ніж до позичальників. Обмеженість ресурсів, пов'язана з розвитком банківської конкуренції, веде до тісної прив'язки до певних клієнтів. Якщо цей круг клієнтів вузький, то залежність банку від них надто висока. Отже, на мою думку, для підсилення ресурсної бази банкам необхідна обдуманна депозитна політика, яка ґрунтується на підтримці необхідного рівня диверсифікації, можливості залучення грошових ресурсів з інших джерел і забезпеченні збалансованості з активами за термінами, обсягами і процентними ставками.

Діяльність комерційного банку піддається впливу [29]:

Монетарна політика Національного банку України та уряду через такі інструменти, як норма обов'язкових резервів, облікова ставка НБУ, ліцензування банківських операцій.

Податкова політика уряду, яка визначається рівнем податкової ставки, різними зборами та митом, пільговим оподаткуванням, звільненням від податків окремих операцій.

Економічна ситуація в Україні, що залежить від рівня інфляції, розвитку секторів економіки, створення ВВП, циклів та фаз відтворення.

Демографічна ситуація, пов'язана зі структурою, зайнятістю, освітою, доходами населення.

Зв'язки зі світом, зокрема стан платіжного та товарного балансу, відносини з міжнародними фінансовими організаціями.

Це універсальні фактори, які впливають на ощадну політику, тобто його здатність ефективно залучати кошти грошового ринку. При вивченні середовища, в якому банки проводять ощадний бізнес, зважають на: - громадську думку про

діяльність установи; - конкурентоздатність у залученні коштів; - стан ощадного потенціалу населення; - темпи сільськогосподарського, індустріального, торгового, курортного розвитку регіонів, де банк має фінансові інтереси. Для виявлення конкурентоздатності установи необхідно порівняти особисту пропозицію з потенціалом конкурентів, з тими заходами, які вони вживають для поліпшення свого становища на ринку, щоб відносно них з'ясувати сильні та слабкі сторони діяльності власної установи.

Для здійснення аналітичних висновків необхідно порівняти асортимент, якість послуг та їх ціни, а також врахувати можливість задоволення потреб клієнтів та можливість розширення діяльності. Щодо населення, ощадний потенціал представляє собою суму тимчасово вільних коштів, які можна вкласти в банки та інші установи. Цей потенціал формується за рахунок доходів, грошових заощаджень, інвестицій у цінні папери, нерухомість та антикваріат.

При аналізі такого потенціалу банки спостерігають за доходами та витратами населення. Інформація про ці показники публікується у Бюлетені Національного банку України. За цим документом можна вивчити тенденції внесення коштів на депозити, їх конвертацію в цінні папери та іноземну валюту. Банки також виконують обстеження, опитування, анкетування та тестування громадської думки, щоб з'ясувати думку людей щодо заощаджень, доступу до них та структури заощаджень у регіонах.

Комбінування громадської думки та аналізу інформації, отриманої зі статистики, звітів та обстежень, дозволяє фахівцям визначити перспективи залучення потенціалу заощаджень. Банки впливають на формування локального ринкового середовища, надаючи інвестиційну підтримку бізнесу, впроваджуючи кредитну політику та вдосконалюючи платіжне обслуговування.

Для розширення ресурсного потенціалу комерційного банку важливо активізувати його депозитну політику. Один із пріоритетів банку повинен включати нарощування депозитного портфеля через розробку ефективної депозитної політики. Ця політика має спрямовуватися на розширення варіантів внесків, доступних клієнтам, і впровадження нових послуг для їхньої зручності.

Депозитна стратегія комерційного банку повинна враховувати потреби різних соціальних і вікових груп населення, включаючи працюючих та пенсіонерів, молодь і середнього віку громадян. Крім того, вона повинна орієнтуватися як на економічно менш забезпечені верстви, так і на людей з середніми та високими доходами. З метою досягнення цього банк має передбачати тенденції у потребах клієнтів, розробляти нові напрямки банківської діяльності, проводити маркетингові дослідження та надавати повний спектр продуктів і послуг.

Комерційний банк може розглядати можливість об'єднання депозитних продуктів з кредитними та страховими, розробляти продукти для задоволення різноманітних потреб вкладників у житлі, великих покупках, оплаті освіти, туризмі та відпочинку. З метою розширення депозитної бази, банку слід зосередитися на такому інструменті, як ощадний сертифікат, який може бути вигідним як для клієнтів, так і для самого банку.

Випуск ощадних сертифікатів має свої переваги. По-перше, при їхньому випуску не відбувається відрахування коштів до фонду обов'язкових резервів, що дозволяє їх використовувати для кредитування. По-друге, завдяки розповсюдженню сертифікатів через різних фінансових посередників, розширюється коло потенційних інвесторів. Крім того, власники ощадних сертифікатів користуються меншим оподаткуванням, порівняно з іншими видами депозитів, і мають можливість продати їх на вторинному ринку, отримавши дохід за час зберігання.

З метою зміцнення ресурсної бази, банку слід розглядати заходи для мінімізації негативного впливу непередбаченого вилучення термінових внесків на фінансовий стан. Це дозволить банку повністю використовувати депозити населення для розширення кредитування на середньо- та довгостроковий період, сприяючи економіці.

Для компенсації неможливості населення вилучити свій внесок достроково, банк повинен пропонувати вищий відсоток для внесків з обмеженим терміном вилучення. Ефективне управління депозитами передбачає визначення

оптимального терміну зберігання термінових внесків для фізичних і юридичних осіб.

Важливо, щоб терміни депозитів відповідали термінам оборотності кредитів, на які вони направлені. З метою привертання клієнтів та залучення внесків, банк може пропонувати виплату відсотків по розміщених внесках вперед для компенсації інфляційних втрат.

При розірванні договору достроково, банк перераховує відсотки, а надмірно виплачені суми утримуються з внеску. Для полегшення доступу клієнтів до інформації про депозити, створення служби телемаркетингу, яка рекламує банківські внески по телефону, може бути доцільним.

Служба клієнтського сервісу по телефону індивідуально працює з клієнтами, які цікавляться отриманням детальної інформації чи не влаштовуються стандартні умови обслуговування. Навіть якщо клієнт не є клієнтом банку, служба надає інформацію про послуги та можливості.

Фахівці служби телемаркетингу можуть допомогти клієнтам у виборі найбільш підходящого внеску, задаючи розширені питання щодо їхніх потреб та вимог. Служба також може поєднувати клієнтів з менеджерами банку по телефону чи організовувати зустрічі за потреби клієнта.

Якщо клієнт вирішить залишити відомості про себе в базі даних інформаційної системи, то через деякий час йому вишлють поштою не тільки довідкову інформацію про нові банківські продукти і послуги, але і бланки необхідних документів. Разом з тим банку слід розробляти системні підходи до рекламної політики, що зробить її ефективним інструментом формування клієнтської бази [45].

Будь-який банк повинен гарантувати, що його конкурентні переваги та нові продукти, які пропонуються на продаж, будуть відомі та зрозумілі клієнтам, легко порівнюватися та вигідно відрізнятися від пропозицій інших учасників ринку.

3.3. Рекомендації щодо підвищення ефективності депозитної політики банків України в умовах воєнного стану

Для підвищення ефективності депозитної політики системно важливих банків України в умовах війни, важливим заходом є поступове збільшення інвестиційного ризику, супроводжуване відповідним зростанням очікуваної дохідності вкладень депозитних ресурсів. Це можна здійснити шляхом диверсифікації використання депозитних ресурсів населення та бізнесу, наприклад, інвестуючи їх в цінні папери іноземних фондових ринків, зокрема, в фондові індекси, такі як Dow-Jones, S&P-500 та NASDAQ.

Вкладення в ці фондові індекси є менш ризикованою стратегією порівняно з іншими варіантами придбання акцій іноземних компаній. У середньому ці індекси щорічно зростають на 10-13%, забезпечуючи значну дохідність в іноземній валюті. Отже, враховуючи низькі ставки на валютні депозити в Україні (1-2% річних), доцільно розглядати підвищення відсоткової ставки до 3-4% для збільшення попиту серед економічних агентів та розширення ресурсної бази банку.

Ураховуючи середню щорічну дохідність в доларах США за період 2012-2022 роки для індексу Dow Jones (10,37%), індексу Nasdaq (15,31%) та індексу S&P500 (10,95%), інвестування в ці активи, які мають низький ризик, є перспективним. Максимальна ставка в доларах США за депозитами в банках України становить 4% річних, що робить такі вкладення привабливими. Крім того, цей підхід може сприяти зменшенню проблем з надмірною валютною ліквідністю, оскільки надання банківських кредитів в іноземній валюті практично неможливе для фізичних осіб і має обмежений обсяг для експортно-імпортних підприємств.

Якщо банк отримає 10% номінальної дохідності від вкладень депозитів клієнтів протягом року, він буде зобов'язаний сплатити 18% податку на прибуток, що призведе до чистої відсоткової ставки в розмірі 8,2%. В той же час, вкладення в валютні депозити зі ставкою 4% річних може забезпечити чистий прибуток у

розмірі 4,4% річних в доларах США. Це вигідна альтернатива, особливо враховуючи обмеження на використання валюти для кредитування фізичних осіб та високі витрати на гривневі операції.

Однак вкладення в валютні ОВДП приносить до 3,5% річних номінальної доходності, при цьому банки в середньому сплачують 1,5% річних вкладникам. Максимальний дохід, який банки можуть отримати в такій ситуації, становить 2% річних в доларах США від вкладених коштів в ОВДП.

Інвестування частини коштів в іноземний фондовий ринок може подвоїти очікувану прибутковість, покращуючи ефективність управління валютними депозитами клієнтів. Однак важливо враховувати ризики, пов'язані з інвестуванням в зовнішні ринки та обмеженнями НБУ.

У порівнянні доходності в гривні банки в середньому заробляють більше, але ризики високі через можливу девальвацію гривні. Середня доходність гривневих ОВДП для банків становить приблизно 15%, але ризики збільшення інфляції та девальвації гривні також великі.

Розрахунки економічної ефективності в інвестуванні валютних депозитів клієнтів у фондові індекси показують, що при підвищенні ставки за депозитами до 5% та інвестуванні в індекси фондових бірж, банк може отримати чистий прибуток в розмірі 4,1 млн доларів США після оподаткування.

Отримавши доходність вкладень у фондові індекси на рівні 10%, можна здобути чистий прибуток у розмірі 4,1 млн доларів (приблизно 150 млн гривень за офіційним курсом НБУ). Це суттєво підвищить рентабельність та зменшить ризики неповернення коштів кредиторами, якщо ці кошти будуть використані для кредитування.

Такий крок буде важливим для державних банків, оскільки вони мають більше фінансових ресурсів для вкладання у фондові індекси. Приватним банкам також буде корисно використати цей метод для диверсифікації своєї діяльності, уникаючи надто значних виплат фізичним та юридичним особам і тим самим зменшуючи ризик неповернення коштів.

Основні напрями поліпшення ефективності депозитної політики банків, що передбачають запровадження та розширення інноваційних банківських послуг, на наш погляд, ґрунтовно характеризують К. Л. Ларіонова, Т. В. Донченко:

а) відновлення довіри вкладників до банків: посилення захисту депозитних коштів фізичних та юридичних осіб, через удосконалення та посилення жорсткості у питаннях законодавчого та нормативноправового регулювання; вдосконалення правового регулювання захисту депозитних коштів фізичних, а також юридичних осіб; формування бездоганної ділової репутації банку; забезпечення фінансової стійкості та надійності банку; систематичний моніторинг потреб, інтересів і запитів вкладників – юридичних та фізичних осіб; підвищення рівня сервісу обслуговування клієнтів, надання найзручніших форм депозитного обслуговування;

б) модернізація депозитної політики на засадах сучасних запитів: постійний аналіз ринку депозитних ресурсів та адаптації до умов його функціонування; формування банками адекватних сучасним тенденціям розвитку банківського сектору процентних ставок за депозитними залученнями, утримання коштів клієнтів на депозитних рахунках при співрозмірних витратах на залучення грошових ресурсів та їх подальшого інвестування в реальну економіку; підвищення комунікабельності та кваліфікованості банківських працівників; оптимізація спектру депозитних послуг шляхом широкого використання інноваційних інструментів залучення вкладів (мультивалютних, індексованих, гібридних, умовних, спеціальних накопичувальних та структурованих); поєднання традиційного обслуговування клієнтів з сучасними інноваційними системами та продуктами; врахування інтересів певного сегмента споживачів, на який орієнтується банківська установа;

в) підвищення зацікавленості у розміщенні коштів на вкладних рахунках: комплексне обслуговування клієнтів шляхом надання додаткових видів послуг за вкладками; втілення у систему відкриття та обслуговування депозитних рахунків принципів простоти, надійності, доступності та лояльності; застосування банками фінансових та нефінансових методів маркетингової політики для підвищення

мотивації клієнтів – фізичних і юридичних осіб у розміщенні своїх заощаджень на депозитні рахунки банку; зміна підходу до якості обслуговування клієнтів через запровадження та оновлення сучасних нових інформаційних технологій у банківській сфері, а також підвищення кваліфікації працівників банку [29, с. 162].

Ефективність роботи банку щодо залучення додаткових грошових коштів та забезпечення його конкурентоспроможності на ринку банківських послуг багато в чому залежать від впровадження нових депозитних продуктів. Зміцнення капітальної бази та забезпечення ефективної депозитної політики вітчизняних банків, інтеграція банківської системи України у світовий фінансовий простір значною мірою залежить від зростання обсягів капіталу. Достатній його рівень дає змогу банку зберегти платоспроможність і вплинути на рівень надійності банківської установи [34, с. 280].

Наша думка полягає в тому, що для покращення фінансового становища банків слід ефективніше впроваджувати власну депозитну політику та збільшувати депозитний портфель. Одним із способів досягнення цієї мети може бути використання можливості привертання депозитів клієнтів у іноземній валюті, яке полягає відкритті вкладів у додатку банку з розміщенням на 3-місячний депозит. Це дозволить покращити ліквідність ключових банків України, звільнивши значну кількість гривневих ресурсів. Вивільнені кошти можна буде направити на кредитування реального сектору економіки або на придбання облігацій за державними цінними паперами, які в 2023 році прогнозується збільшення ставки доходності.

На сьогодні багато українських банків успішно використовують можливість, надану Національним банком України, щоб дозволити клієнтам придбавати іноземну валюту та одночасно розміщувати її на депозиті на 3 місяці або довше. Ця нова послуга швидко здобула популярність серед клієнтів банків. За офіційними даними, щоденно українці придбують приблизно 6–10 мільйонів доларів з подальшим розміщенням на депозит терміном від 3 місяців [21].

Це пояснюється тим, що банки реалізують валюту за більш вигідним курсом, ніж обмінники. Офіційно існують обмеження: банк може продавати долари або

євро лише на суму, еквівалентну 100 тис. гривень. Проте це обмеження стосується кожного окремого банку, а не кожної окремої особи. Отже, клієнт, який бажає придбати валюту сверх ліміту, може відкрити декілька депозитів у різних банках, які здійснюють обмін валюти.

Більшість фінустанов вже надають таку послугу. Зараз валюту для розміщення на депозити продає вже 32 банки. Але лише в 11 із них зробити це можна онлайн або через додаток. Зокрема, таку функцію запустили у Приватбанку, Монобанк, Райффайзені, ПУМБі, izibank, банку Сенс (Альфа-Банку), Південному, Neobank, А-Банку, Акордбанку, Прокредит Банку. Щодо інших фінустанов, то з ними доведеться вести справи безпосередньо у відділеннях [18].

Недоліки чинних програм для переведення гривні у валюту полягають у тому, що банки (особливо великі) встановлюють практично нульову прибутковість за депозитами (0,01–0,1% річних). Крім цього, деякі банки (їх небагато) стягують комісію за обмін у розмірі 0,5–1%. У результаті вкладник не тільки нічого не заробляє, а й інколи отримує негативну прибутковість [15].

Водночас обмінний курс за такими вкладами наближений до офіційного та становить близько 37,3–37,6 грн/долар. Отже, валюту можна купити на 2,5–3 грн дешевше, ніж на готівковому ринку. Також варто відзначити, що три місяці – не надто великий строк для «заморожування» грошей у банку. Після цього вкладник отримає доступ до своїх коштів і зможе розпоряджатися ними на власний розсуд. Наприклад, зняти чи перевести назад у гривню. Також валюту можна буде знову розмістити на іншому депозиті з вигіднішими умовами [32].

Саме тому для всіх системно важливих банків України є розумним пропонувати клієнтам, особливо гривневим, скористатися можливістю відкриття депозитного вкладу через онлайн-додаток. Це значно прискорює процес відкриття депозиту і усуває необхідність відвідувати банківські відділення. Навіть при мінімальній доходності 0,01%, ця послуга залишається привабливою через можливість вигідного купівельного обміну іноземної валюти до 10% більше, ніж у звичайних обмінниках.

Важливим є також впровадження можливості замовлення готівкової валюти через додаток, замість особистого відвідування банківських відділень. Зараз ця функція доступна лише у додатку АТ КБ «Приватбанк», і розширення її на інші великі банки сприятиме збільшенню клієнтської бази та гривневої ліквідності. Це особливо важливо, оскільки через 3 місяці після розміщення коштів на депозит банк отримає можливість використовувати їх для надання кредитів, інвестування або здійснення інших фінансових операцій.

Щодо ідеї пропонувати безвідсоткові кредити при умові тривалого депозиту, це може стати додатковим стимулом для клієнтів. Дана послуга фактично є кредитом під заставу депозиту, забезпечуючи банку бездодаткові ризики. Для клієнта це вигідно, оскільки він отримує відсотки за депозит та може скористатися кредитними коштами без відсотків протягом певного періоду. Ця послуга, ймовірно, буде доступна лише для надійних клієнтів, що додатково зменшить ризики для банку у випадку неповернення кредиту.

Отже, запропоновані нами ініціативи спрямовані на підвищення доходності банків та збільшення привабливості для клієнтів, які планують розмістити депозити. Ці заходи включають:

Впровадження інвестування коштів клієнтів у валютні депозити в надійні фінансові інструменти, такі як індекси фондових бірж США.

Надання можливості клієнтам придбавати іноземну валюту з можливістю розміщення на депозит на період від 3 місяців, одночасно інвестуючи гривневі активи у державні фінансові інструменти (ОВДП).

Введення послуги надання кредитних позик без відсотків на період до 2 місяців при умові розміщення на депозит коштів клієнтів у сумі, яка не перевищує суму відкритого депозитного вкладу.

Ці заходи спрямовані на зменшення надлишкової ліквідності, зокрема в іноземній валюті, яка є проблемою у всій банківській системі України. Крім того, рекомендується витратити додаткові кошти на маркетингове позиціонування власних депозитних продуктів, щоб максимально розповсюдити інформацію про нові депозитні послуги, які пропонуються банками.

Висновки до розділу 3

Розробка обґрунтованої депозитної стратегії сприяє стабільності банківської діяльності, оскільки в основі ресурсів банку лежать залучені кошти з проведення депозитної операції, а компоненти його ресурсної бази формують його депозитний портфель. Для забезпечення стабільності ресурсної бази та функціонування банку в цілому, важливо, щоб значна частина його фінансових ресурсів мала форму строкових вкладів. Основне завдання при формуванні депозитного портфелю полягає в тому, щоб включити в нього стабільні, але ефективні з точки зору витрат ресурси.

Суттєвим джерелом для формування депозитного портфелю банківської системи є кошти домогосподарств. Це обумовлено відновленням довіри фізичних осіб до банківської системи, зростанням доходів домогосподарств та виходом країни із економічної кризи. Протягом вивченого періоду обсяги депозитів домогосподарств переважно складаються з коштів на вимогу та вкладів строком до 1 року, хоча вклади на строк від 1 до 2 років показують стабільний ріст. Депозити з строком понад 2 роки мають найменшу частку у депозитному портфелі банків України, що може бути пояснено відсутністю пропозицій таких вкладів від банків та невпевненістю клієнтів у банківських установах.

Щодо інновацій, українські банки можуть розвивати мультивалютні депозити для мінімізації втрат від змін валютних курсів, індексовані депозити через індексовану одиницю вартості (IOB), гібридні депозити, що поєднують депозити та інвестиції, а також цільові депозити.

Поліпшення організації депозитних операцій та систем стимулювання залучення вкладів важливе для банків у сучасних умовах господарювання. Збільшення загального об'єму вкладів юридичних та фізичних осіб, а також розширення кола вкладників через залучення потенційних клієнтів, сприятиме задоволенню потреб існуючих клієнтів банку, покращить ефективність їх

обслуговування, удосконалить процедуру гарантування вкладів та підвищить зацікавленість у розміщенні коштів у банківських установах.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Для успішного розвитку економіки будь-якої країни вельми важливе залучення коштів до банківської системи. Це питання набуває особливої актуальності через тісний зв'язок між нагромадженнями та економічним зростанням. Наше дослідження показало, що формулювання теоретичних основ, впровадження практичних рекомендацій для вирішення проблем української банківської системи, оптимальне управління активами та стимулювання довгострокових вкладень є необхідними умовами для підвищення стійкості банківського сектору та збільшення довіри інвесторів.

Аналіз фінансового ринку України під час її незалежності свідчить про певну міцність вітчизняної банківської системи, яка може витримати нестабільність економічного простору. Проте виявлені слабкості, такі як недостатні саморегулюючі механізми та низький рівень розвитку ринкових відносин у банківській системі. Сучасні потреби країни вимагають переходу до інноваційного розвитку, але існуючий механізм перетворення вільних коштів у кредитні ресурси не відповідає сучасним потребам.

Лауреат Нобелівської премії Дж. Б'юкенен вказав, що у всіх держав існує проблема дефіциту ресурсів, особливо фінансових. Таким чином, вирішення проблеми формування ресурсного потенціалу та розробка депозитної політики банку є ключовими для гнучкого управління активами і пасивами банку.

У процесі здійснення пасивних операцій банківські ресурси грають визначальну роль. Найбільша частина цих ресурсів формується завдяки депозитним операціям, ефективність яких визначає стійкість функціонування кредитної організації. Ефективне управління пасивами передбачає науково обґрунтовану депозитну політику. Це особливо важливо, оскільки вибір банку щодо пасивних операцій зазвичай обмежений групою клієнтури, до якої він прив'язаний.

Наше дослідження у сфері розробки концепції формування депозитної стратегії і тактики є спробою теоретичного осмислення сучасної практики

проведення депозитної політики. Результати роботи підтверджують успішність цієї спроби, незважаючи на те, що вивчена сфера має ще багато аспектів, які можуть прикрашати сучасні банківські системи.

Перевагою даної концепції є використання основних принципів класичної економічної теорії та теорії мотивації. При розробці цієї концепції було вирішено дві групи завдань - методологічні і науково-практичні. Особлива увага була приділена чіткому визначенню та розрізненню понять, таких як стійкість і надійність. Досліджено деякі суперечливі питання, зокрема щодо застосування теорії раціонального вибору у розробці депозитної політики, але чіткого висновку про необхідність чи недоцільність її використання не було зроблено.

Для оцінки конкурентного оточення банку при розробці депозитної політики був використаний емпірично-статистичний метод, хоча деякі сумніви висловлюються щодо його доцільності та ефективності в сучасному науковому співтоваристві. Окремий аспект концепції включає формування менеджменту на основі партнерських відносин.

Аналіз понять "банк", "заощадження", "нагромадження" дозволив уточнити визначення депозиту як економічної категорії, що є одним із видів фінансових резервів, що складають основне джерело грошових ресурсів банку. Систематизація досліджень функцій банків виокремила п'ять базових аспектів їхньої діяльності і класифікувала моделі впливу банківського сектору на економічне зростання.

Аналіз нормативно-правових актів свідчить про слабкий законодавчий та судовий захист прав інтересів банків, вказуючи на їхню недооцінку. Розроблена схема для розробки депозитної політики дозволяє адаптувати її до змін у економічній і політичній ситуації.

Дослідження виявило методологічні пропуски в управлінні активами і пасивами, і запропоновані власні рішення для їх заповнення, хоча деякі з них ще не пройшли практичне випробування. Порівняльний аналіз вітчизняної і зарубіжної класифікації депозитів не дав підтвердження доцільності використання зарубіжної класифікації в банківській практиці.

Наголошуючи на необхідності об'єктивних показників для оцінки нагромадження капіталу банку, було проведено статистичне дослідження ефективності депозитної політики, яке підтвердило висновок про необхідність розглядати її як систему зворотного зв'язку. Результати дослідження визначили вимоги до показників, які використовуються для визначення оптимальності стратегії банку в умовах змінюючоїся економічної і політичної ситуації. Доцільно спрямовувати подальші дослідження на розвиток і удосконалення критеріїв для ідентифікації інструментів депозитної політики з мінімальними витратами.

Перелік основних критеріїв ефективності депозитної політики в банку розглядається як наперед визначені точки або нормативи в загальній програмі діяльності банку, де визначається ефективність формування його ресурсної бази. Вивчення закону Гударта і принципу невизначеності Гейзенберга дало можливість дисертанту критично оцінити правила депозитної політики і зробити висновок, що їх використання не повинно бути лише механічним, а реакція банку на зміни повинна бути послідовною і систематичною. Також важливою є виявлена небезпека у тому, що емпіричні взаємозв'язки, знайдені під час дослідження, не можна безпосередньо перетворювати на правила, оскільки це може призвести до руйнування статистичних зв'язків при їх використанні для контрольних цілей.

Дослідження інструментарію різних сфер діяльності дало змогу сформулювати складові банківського інструментарію депозитної політики, такі як регулювання рівня процентної ставки по залучених коштах, проведення балансувань за різними характеристиками банківських продуктів, розширення спектру мікрофінансових послуг, визначення цін на активи за допомогою трансферного ціноутворення, співпраця банків з корпоративними клієнтами.

Аналіз формування депозитних ресурсів банків в умовах трансформації економіки був проведений з 90-х років і до сьогоднішнього моменту, приділяючи увагу кредитуванню та інвестиційним процесам. Висновок полягає в тому, що розвиток України поєднує як руйнівне, так і творче начало, а усвідомлення ролі банківського сектору як ключового елемента ринкової інфраструктури сприяє

інноваційному розвитку економіки. Регулююча дія на банківську систему спрямована на посилення її трансформаційних здібностей та надійності.

На підставі аналізу внутрішнього законодавства, що регулює діяльність банківських установ в Україні, визначено цілеспрямованість впровадження в банківську сферу моделі "Публічної прозорості і ринкової самодисципліни". Ця модель не лише сприятиме збільшенню довіри клієнтів до банків, а й підвищить загальний інтерес до ефективного функціонування фінансової системи в цілому. У рекомендаціях обґрунтовано вибір інструментів депозитної політики, спрямованих на створення технологічної структури банку, що відповідає взаємодії "клієнт - банківський продукт". Ці інструменти повинні включати організаційно-технологічні аспекти (розробка процедур балансування різних характеристик банківських продуктів, впровадження мікрофінансових послуг), функціональні аспекти (визначення цін на активи через трансферне ціноутворення, співпраця банків з корпоративними клієнтами), кадрові аспекти (спеціалізована підготовка персоналу), технічні та інформаційні аспекти.

Реалізація наведених рекомендацій на всіх етапах розробки та впровадження депозитної політики, від планування до безпосереднього впровадження у фінансових установах, сприятиме розширенню можливостей банків у мобілізації ресурсів та ефективному їх розміщенні, а також дозволить їм успішно конкурувати на міжнародних фінансових ринках.

